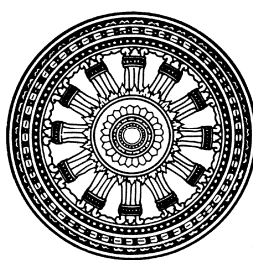

อมฤตพวงนา

พุทธศาสนสุภาษิต

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต

พิพิธภัณฑ์จรรโลงพุทธศาสนา

พุทธศก ๒๕๖๖

อมฤตพจนานา: พุทธศาสนสุภาษิต

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN: 974 85782 2 4

ฉบับบาลี-ไทย พิมพ์ครั้งแรก ในนครนิวยอร์ก พ.ศ. ๒๕๒๐

(ใช้ชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — พฤษภาคม ๒๕๕๖ - ๒๖,๐๐๐ เล่ม

(ศ.กิตติคุณ ดร.สมศีล ฉานวงศ์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ)

ฉบับไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก — กันยายน ๒๕๕๖ - ๑๕,๐๐๐ เล่ม

ฉบับบาลี - ไทย

(ใช้ต้นฉบับในฉบับบาลี-ไทย-อังกฤษ)

พิมพ์ครั้งที่ ๓๓ - เมษายน ๒๕๖๖

— มูลนิธิธรรมทานกุศลจิตและพิพิธภัณฑ์จรรยาโลงพุทธศาสนา ๑๐,๐๐๐ เล่ม

หนังสือนี้ **ไม่มีค่าลิขสิทธิ์** อนุญาตให้พิมพ์โดยไม่เสีย แต่เพื่อให้เนื้อหาสาระของหนังสือถูกต้องสมบูรณ์ ผู้ประสงค์จะพิมพ์ จากแหล่งใดก็ได้ที่ มีตึกแถวแบบตึกวัน ต.บางกระบือ กทม.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๓๑๐ เพื่อขอรับต้นแบบหนังสือฟรี แล้วนำไปดำเนินการพิมพ์เอง ที่ไหนอย่างไร แล้วแต่เห็นชอบพอใจของตน

www.watnyanaves.net

พิมพ์ที่:

อนุโมทนา

มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต มีความตั้งใจใฝ่กุศลในการบำเพ็ญ
ธรรมทาน และมีความจริงจั่งมั่นคงในการแผ่ขยายแจกจ่ายธรรม
เพื่อส่งเสริมการศึกษาและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่
ได้จัดพิมพ์หนังสือธรรมแจกมอบเป็นทานต่อเนื่องมา

บัดนี้ ดร.ชัยยุทธ ปิณฑนีโอวาท ประธานมูลนิธิธรรมทานกุศล
จิต และพิพิธภัณฑ์จรรโลงพระพุทธศาสนา ได้แจ้งกัลยาณันท์ที่จะ
จัดพิมพ์หนังสือ **อมฤตพจนาน: พุทธศาสนสุภาษิต** ฉบับบาลี – ไทย
เพื่อถวายแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน นิสิตนักศึกษา ที่กำลัง
ศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และแจกจ่ายเป็นธรรมทานแก่บุคคล
ทั่วไป ในโอกาสที่มีกิจกรรมงานบุญต่างๆ ที่มูลนิธิฯ และพิพิธภัณฑ์
ฯ จัดขึ้น ดังที่ได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมา

ขออนุโมทนามูลนิธิธรรมทานกุศลจิต และพิพิธภัณฑ์จรรโลง
พระพุทธศาสนา ที่มีน้ำใจใฝ่ธรรม มั่นคงจริงจั่งในธรรมทานบุญกิริยา
เพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรม อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขที่แท้และ
ยั่งยืนแก่ชีวิตและสังคม

ขอให้กุศลจริยาเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาในแนวทางไตรสิกขา
นี้ เป็นปัจจัยแห่งความเจริญแพร่หลายของพระสัทธรรม เพื่อความ
เกษมศานต์ของมหาชน ตลอดกาลยาวนานสืบไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒ เมษายน ๒๕๖๖

สารบัญ

อนุโมทนา	ก
๑. คน	๑
๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน	๑๒
๓. จิตใจ	๒๐
๔. การศึกษา	๒๓
๕. ปัญญา	๒๘
๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว	๓๕
๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่	๓๙
๘. ครอบครัว-ญาติมิตร	๕๐
๙. การคบหา	๕๔
๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน	๖๓
๑๑. สามัคคี	๗๑
๑๒. การปกครอง	๗๓
๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว	๘๒
๑๔. กรรม	๙๑
๑๕. กิเลส	๙๓
๑๖. คุณธรรม	๙๗
๑๗. วาจา	๙๙
๑๘. ชีวิต-ความตาย	๑๐๒
๑๙. พันทุภักข์-พบสุข	๑๑๑
ความเป็นมาของหนังสือ	๑๑๗
คำปรารภ (ในการพิมพ์ฉบับ บาลี-ไทย-อังกฤษ ครั้งที่ ๑)	๑๒๑

๑. คน

ปัจเจกจิตตา ปุถุ สัพพสตฺตา

ประดาสัตว์ ต่างคนก็แต่ละจิตแต่ละใจ

๑ [๐๑.๐๑]*

(๒๗/๑๘๓๗)**

นानาทิฏฐิเก นานยิสฺสึเต

มนุษย์ทั้งหลายต่างความคิดต่างความเห็นกัน
ท่านจะกำหนดให้คิดเห็นเหมือนกันหมด เป็นไปไม่ได้

๒ [๐๑.๐๒]

(๒๗/๗๓๐)

ยถา น สกฺกา ปจฺวี สมายํ

กาตุํ มนุสฺสเสน ตถา มนุสฺสสา

แผ่นดินนี้ ไม่อาจทำให้เรียบเสมอกันทั้งหมดได้ ฉะนั้น
มนุษย์ทั้งหลายจะทำให้เหมือนกันหมดทุกคนก็ไม่ได้ ฉะนั้น

๓ [๐๑.๐๓]

(๒๗/๗๓๑)

*ตัวเลขในวงเล็บ [] คือเลขหมวด และเลขภาษิตภายในหมวดนั้น ตามลำดับ ส่วนตัวเลข
หน้าวงเล็บ [] คือเลขภาษิตที่เรียงลำดับตลอดทั้งเล่ม

**ตัวเลขในวงเล็บ () คือเลขเล่ม และเลขข้อตามลำดับ ในคัมภีร์ที่มาในพระไตรปิฎกภาษา
บาลีฉบับสยามรัฐ

เยเนว เอโก ลภเต ปสฺสํ
เตเนว อญฺเอย ลภเต นินฺทิตารํ

เหตุอย่างหนึ่ง ทำให้คนหนึ่งได้รับการสรรเสริญ
เหตุอย่างเดียวกันนั้น ทำให้อีกคนหนึ่งได้รับการนิินทา

๔ [๐๑.๐๔]

(๒๗/๑๘๓๖)

ตเถเวกฺสุสฺส กุลฺยาณํ ตเถเวกฺสุสฺส ปาปกํ
ตสุมา สพฺพํ น กุลฺยาณํ สพฺพํ วาปี น ปาปกํ

สิ่งเดียวกันนั้นแหละ ดีสำหรับคนหนึ่ง
แต่เสียสำหรับอีกคนหนึ่ง
เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ มิใช่ว่าจะดีไปทั้งหมด
และก็มีไม่ใช่จะเสียไปทั้งหมด

๕ [๐๑.๐๕]

(๒๗/๑๒๖)

อุกฺกุฏเจ สุรมิจฺจนฺติ มนฺตีสฺสุ อุกฺกุฏหฺลํ
ปิยญฺจ อนฺนปानมฺหิ อตฺถเต ชาเต จ ปญฺชิตํ

เมื่อเกิดเหตุร้ายแรง ย่อมต้องการคนกล้าหาญ
เมื่อเกิดข้าวตั้นเต็น ย่อมต้องการคนหนักแน่น
เมื่อมีข้าวน้ำบริบูรณ์ ย่อมต้องการคนที่รัก
เมื่อเกิดเรื่องราวลึกซึ้ง ย่อมต้องการบัณฑิต

๖ [๐๑.๐๖]

(๒๗/๙๒)

อลไส คีหี กามโกคี น สาธุ
 อสญฺญโต ปพฺพชิตโต น สาธุ
 ราชา น สาธุ อนิสฺมมการี
 โย ปณฺฑิตโต โภธโน ตํ น สาธุ

คฤหัสถ์ชาวบ้าน เกียรติจรรณ ไมดี
 บรรพชิตไม่สำรวม ไมดี
 ผู้ครองแผ่นดินไม่ใคร่ครวญก่อนทำ ไมดี
 บัณฑิตมักโกรธ ไมดี

๗ [๐๑.๐๗]

(๒๗/๒๑๗๕)

ทกุขํ คหปตํ สาธุ สํวิภชฺชญจ โภชนํ
 อหาไส อตฺถลาภสฺสุ อตฺถพฺยาปตฺติ อพฺยโต

ผู้ครองเรือนขยัน ดีข้อหนึ่ง
 มีโภคทรัพย์แล้วแบ่งปัน ดีข้อสอง
 ถึงที่ได้ผลสมหมาย ไม่เหลิงลอย ดีข้อสาม
 ถึงคราวสูญเสียประโยชน์ ไม่หมดกำลังใจ ดีครบสี่

๘ [๐๑.๐๘]

(๒๗/๑๑๗๕)

น มชฺเชถ ยสํ ปตุโต
 ข้อหนึ่ง ได้ยศแล้วไม่พึงมา

น พยาเช ปตุตสํสยํ
 ข้อสอง ถึงมีเหตุอาจถึงแก่ชีวิต ไม่พึงใจเสีย

วายเมถว กิจฺเจสุ
 ข้อสาม พึงพยายามทำกิจทั้งหลายเรื่อยไป

สํวเร วิวรานิ จ
 ข้อสี่ พึงระวังตนมิให้มีช่องเสีย

๙ [๐๑.๐๙]

(๒๘/๒๒๖)

ทูลลโก องฺคสมฺปนฺโน

คนที่มีคุณสมบัติพร้อมทุกอย่าง หาได้ยาก

๑๐ [๐๑.๑๐]

(๒๘/๓๐๐)

สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตฺถุนฺหิ ยนฺติ มโหทธิ
 ห้วยน้ำน้อย ไหลต้งสนั่น ห้วยน้ำใหญ่ ไหลนิ่งสงบ

ยทฺนํ ตํ สนฺติ ยํ ปฺฐํ สนฺตเมว ตํ

สิ่งใดพร่อง สิ่งนั้นต้ง สิ่งใดเต็ม สิ่งนั้นเงียบ

อชฺฏมกฺขมฺภุไม พาลี รหฺโท ปฺฐโรว ปณฺทิตฺโต

คนพาลเหมือนหม้อมีน้ำครึ่งเดียว บัณฑิตเหมือนห้วงน้ำที่เต็ม

๑๑ [๐๑.๑๑]

(๒๕/๓๘๙)

โย จ วสุสสดี ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
 เอกาหิ ชีวีติ เสยโย วิริยิ อารภโต ทพุหิ

ผู้ใดเกียจคร้าน หย่อนความเพียร
 ถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ก็ไม่ดีอะไร
 ชีวิตของผู้เพียรพยายามจริงจังมั่นคง
 เพียงวันเดียวยังประเสริฐกว่า

๑๒ [๐๑.๑๒]

(๒๕/๑๘)

มาเส มาเส สหุสเสน โย ยเชถ สดี สมิ
 เอกญจ ภาวิตตตานัน มุหุตตมปี ปุชเย
 สา เยว ปุชณา เสยโย ยญเจ วสุสสดี หุติ

ผู้ใดใช้ทรัพย์จำนวนพัน ประกอบพิธีบูชาทุกเดือน
 สม่่าเสมอตลอดเวลาร้อยปี
 การบูชาอันจะมีค่ามากมายอะไร
 การยกย่องบูชาบุคคลที่อบรมตนแล้วคนหนึ่ง
 แม้เพียงครูเดียวประเสริฐกว่า

๑๓ [๐๑.๑๓]

(๒๕/๑๘)

น ชจุจา วสโล ไหติ

ใครๆ จะเป็นคนเลวเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

น ชจุจา ไหติ พุราหุมเณ

ใครๆ จะเป็นคนประเสริฐเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่

กมมุนา วสโล ไหติ

คนจะเลว ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

กมมุนา ไหติ พุราหุมเณ

คนจะประเสริฐ ก็เพราะการกระทำ ความประพฤติ

๑๔ [๐๑.๑๔]

(๑๓/๗๐๗)

เนสา สภา ยตุถ น สนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา

๑๕ [๐๑.๑๕]

(๑๕/๗๒๕)

น กามกามา ลปนฺติ สนฺโต

สัตบุรุษ ไม่ปราศรัยเพราะอยากได้กาม

๑๖ [๐๑.๑๖]

(๒๕/๑๖)

สนฺโต น เต เย น วทฺนฺติ ธิมฺมํ

ผู้ใดไม่พูดเป็นธรรม ผู้นั้นไม่ใช่สัตบุรุษ

๑๗ [๐๑.๑๗]

(๑๕/๗๒๕)

สุขเขน ผุฏฐา อถวา ทุกเขน
น อัจจาวจํ ปณฺทิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิต ได้สุข หรือถูกทุกข์กระทบ ก็ไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ

๑๘ [๐๑.๑๘]

(๒๕/๑๖)

เอวเมว มนุสฺเสสุ ททโร เจปี ปญฺญวา
โส หิ ตตฺถ มหา โหติ เนว พาโล สรีรวา

ในหมู่มนุษย์นั้น ถึงแม้เป็นเด็ก ถ้ามีปัญญา ก็นับว่าเป็นผู้ใหญ่

แต่ถ้าโง่ ถึงร่างกายจะใหญ่โต ก็หาเป็นผู้ใหญ่ไม่

๑๙ [๐๑.๑๙]

(๒๗/๒๕๔)

น เตน เถโร โหติ เยนสฺส ปลิตํ สีโร
ปริปกฺโก วโย ตสฺส โมฆชิณฺโณติ วุจฺจติ

คนจะชื่อว่าเป็นผู้ใหญ่ เพียงเพราะมีผมหงอก ก็หาไม่

ถึงวัยของเขาจะหง่อม ก็เรียกว่าแก่เปล่า

๒๐ [๐๑.๒๐]

(๒๕/๒๙)

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ฐมฺโม จ อหีสา สญฺญโม ทโม
โส เว วนฺตมโล วีโร โส เถโรติ ปุจฺจติ

ส่วนผู้ใดมีศีลจะ มีธรรม มีอหิงสา มีสัจญฺมะ มีทมะ
ผู้นั้นแลเป็นปราชญ์สลัดมลทินได้แล้ว เรียกได้ว่าเป็นผู้ใหญ่

๒๑ [๐๑.๒๑]

(๒๕/๒๙)

น นคฺคจริยา น ชฎา น ปงฺกา
 นานาสกา ตณฺฑิลสายิกา วา
 รโฆชลลํ อุกกุฏิกปฺปธานํ
 โสเธนฺติ มจฺจํ อวิติณฺณงฺขํ

มิใช่การประพุดิตนเป็นซีเปลือย มิใช่การเกล้าผมทรงชฎา
 มิใช่การบำเพ็ญตบะนอนในโคลนตม มิใช่การอดอาหาร
 มิใช่การนอนกับดิน มิใช่การเอาฝุ่นทาตัว มิใช่การตั้งทำนงดอก
 ที่จะทำให้คนบริสุทธ์ได้ ในเมื่อความสงสัยยังไม่สิ้น

๒๒ [๐๑.๒๒]

(๒๕/๒๐)

อลงฺกโต เจปี สมํ จเรยฺย
 สนฺโต ทนฺโต นียโต พุรหฺมจารี
 สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
 โส พุรหฺมเณ โส สมเณ ส ภิกฺขุ

ส่วนผู้ใด ถึงจะตกแต่งกาย สวมใส่อาภรณ์
 แต่หากประพุดิตชอบ เป็นผู้สงบ ฝึกอบรมตนแน่วแน่
 เป็นผู้ประพุดิตธรรมอันประเสริฐ
 เลิกละการเบียดเบียนปวงสัตว์ทั้งหมดแล้ว
 ผู้นั้นแล จะเรียกว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ
 หรือเป็นพระภิกษุ ก็ได้ทั้งสิ้น

๒๓ [๐๑.๒๓]

(๒๕/๒๐)

โย พาโล มณฺเฑติ พาลุยํ
 ปณฺทิตโต วาปี เตน โส
 พาโล จ ปณฺทิตมานี
 ส เว พาโลติ วุจฺจติ

ผู้ใดเป็นพาล รู้ตัวว่าเป็นพาล ก็ยังนับว่าเป็นบัณฑิตได้บ้าง
 ส่วนผู้ใดเป็นพาล แต่สำคัญตนว่าเป็นบัณฑิต
 ผู้นั้นแล เรียกว่าเป็นพาลแท้ ๆ

๒๔ [๐๑.๒๔]

(๒๕/๑๕)

สาธุ โข ปณฺทิตโต นาม น เตวว อติปณฺทิตโต

อันว่าบัณฑิตนั้นดีแน่ แต่ว่าบัณฑิตเลยเถิดไปก็ไม่ดี

๒๕ [๐๑.๒๕]

(๒๗/๙๙)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺทิตโต
 อิตถีปี ปณฺทิตตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจฺจขณา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีมีปัญญาหยั่งเห็นในการณ์นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิต

๒๖ [๐๑.๒๖]

(๒๗/๑๑๔๑)

น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ บุริโส โหติ ปณฺทิตโต
 อิตถีปี ปณฺทิตตา โหติ ลหฺมตฺถํ วิจฺจินฺติกา

บุรุษจะเป็นบัณฑิตในทุกสถานก็หาไม่
 สตรีคิดการได้ฉับไว ก็เป็นบัณฑิต

๒๗ [๐๑.๒๗]

(๒๗/๑๑๔๒)

ยส์ ลุทธาน ทุมเมโธ อนตุถิ จรติ อตุตโน
 อตุตโน จ ปเรสญจ หีสาย ปฏิปชชติ

คนทราญปัญญา ไต้ยศแล้ว
 ย่อมประพฤติแต่การอันไม่เกิดคุณค่าแก้ตน
 ปฏิบัติแต่ในทางที่เบียดเบียนทั้งตนและคนอื่น

๒๘ [๐๑.๒๘]

(๒๗/๑๒๒)

อุชฌตติพลา พาลา

ขุมกำลังของคนพาล คือการจ้องหาโทษของคนอื่น

นิชฌตติพลา ปณชิตา

ขุมกำลังของบัณฑิต คือการไตร่ตรองโดยพินิจ

๒๙ [๐๑.๒๙]

(๒๓/๑๑๗)

นินฺทนต์ิ ตุนฺหิมาสีโน

คนนึ่งนึ่ง เขาก็นินทา

นินฺทนต์ิ พหุภาณินโน

คนพูดมาก เขาก็นินทา

มิตภาณิมปิ นินฺทนต์ิ

แม้แต่คนพูดพอประมาณ เขาก็นินทา

นตฺถิ โลก อนินฺทนต์ิโต

คนไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก

๓๐ [๐๑.๓๐]

(๒๕/๒๗)

น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ
เอกนฺตํ นินฺนุทีโต โปโส เอกนฺตํ วา ปสฺสึโต

คนที่ถูกนินทาอย่างเดียว หรือได้รับการสรรเสริญอย่างเดียว
ไม่เคยมีมาแล้ว จักไม่มีต่อไป ถึงในขณะนี้ ก็ไม่มี

๓๑ [๐๑.๓๑]

(๒๕/๒๗)

ยญฺเจ วิญญู ปสฺสฺสนฺติ อนุวิจฺจ สุเว สุเว
..... โก ตํ นินฺนุทีตุมรหติ

แต่ผู้ใด วิญญูชนพิจารณาอยู่ทุกวัน ๆ แล้วกล่าวสรรเสริญ ...
ผู้นั้น ใครเล่าจะควรถิเตียนเขาได้

๓๒ [๐๑.๓๒]

(๒๕/๒๗)

ครหาว เสยฺโย วิญญูหิ ยญฺเจ พาลปฺปสฺสนา

วิญญูชนตำหนิ ดีกว่าคนพาลสรรเสริญ

๓๓ [๐๑.๓๓]

(๒๖/๓๘๒)

ปริฏฺโธ มุทุ โหติ อติตฺกฺโข จ เวรฺวา

อ่อนไป ก็ถูกเขาดูหมิ่น แข็งไป ก็มีภัยเวร

๓๔ [๐๑.๓๔]

(๒๗/๑๗๐๓)

อนุมฺชฺฌํ สฺมาจเว

พึงประพฤติให้พอเหมาะพอดี

๓๕ [๐๑.๓๕]

(๒๗/๑๗๐๓)

๒. ฝึกตน-รับผิดชอบตน

สนาถา วิหระถ มา อนาถา

จงอยู่อย่างมีหลักยึดเหนี่ยวใจ อย่าเป็นคนไร้ที่พึ่ง

๓๖ [๐๒.๐๑]

(๒๔/๑๗)

อดุดา หิ อดุดโน นาโถ

ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

๓๗ [๐๒.๐๒]

(๒๕/๒๒)

อดุดนา หิ สุทฺนฺเตน นาถํ ลภติ ทูลุภํ

มีตนที่ฝึกดีแล้วนั้นแหละ คือได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก

๓๘ [๐๒.๐๓]

(๒๕/๒๒)

อดุดา หิ กิร ทุทุทโม

เป็นที่รู้กันว่า ตนนี้แหละฝึกได้ยาก

๓๙ [๐๒.๐๔]

(๒๕/๒๒)

อดุดานํ ทมยฺนฺติ ปญฺชิตา

บัณฑิตย่อมฝึกตน

๔๐ [๐๒.๐๕]

(๒๕/๑๖)

อดิตา สุทนต์ ปุริสสุส ไชติ
 คนที่ฝึกดีแล้ว เป็นเครื่องรุ่งเรืองของคน

๔๑ [๐๒.๐๖]

(๑๕/๖๖๕)

นตฺถิ อดิตสมํ เปมํ
 รักอื่นเสมอด้วยรักตน ไม่มี

๔๒ [๐๒.๐๗]

(๑๕/๒๙)

อดิตา หิ ปรมํ ปิโย
 ตนแล เป็นที่รักอย่างยิ่ง

๔๓ [๐๒.๐๘]

(๒๓/๖๑)

อดิตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา น นํ ปาเปน สํยฺเช
 ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก ก็ไม่ควรเอาตนนั้นไปพัวพันกับความชั่ว

๔๔ [๐๒.๐๙]

(๑๕/๓๓๖)

รกฺเขยฺย นํ สุรฺกฺขิตํ
 ควรรักษาตนนั้นไว้ให้ดี

๔๕ [๐๒.๑๐]

(๒๕/๒๒)

อดิตานํ อูปหตฺวาน ปจฺฉา อญฺณํ วิหีสติ
 คนทำร้ายตนเองก่อนแล้ว จึงทำร้ายผู้อื่นภายหลัง

๔๖ [๐๒.๑๑]

(๒๒/๓๒๕)

โย จ รุกขติ อตุตานํ รุกขิตโต ตสฺส พาทิโร

ผู้ได้รักษาตนได้ ภายนอกของผู้นั้นก็เป็อันได้รับการรักษาด้วย

๔๗ [๐๒.๑๒]

(๒๒/๓๒๕)

ตสมฺมา รุกฺเขยฺย อตุตานํ อุกฺขโต ปณฺฑิตो สทา

ฉะนั้น บัณฑิตไม่ควรขุดโคนความดีของตนเสีย
พึงรักษาตนไว้ให้ได้ทุกเมื่อ

๔๘ [๐๒.๑๓]

(๒๒/๓๒๕)

อตุตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตุตฺตนา สงฺกิลิสุสฺสติ

ตนทำชั่ว ตัวก็เศร้าหมองเอง

อตุตฺตนา อกตํ ปาปํ อตุตฺตนา ว วิสุซฺฆมฺสติ

ตนไม่ทำชั่ว ตัวก็บริสุทธิ์เอง

๔๙ [๐๒.๑๔]

(๒๕/๒๒)

สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ

ความบริสุทธิ์ ไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตัว

นาณฺโณ อณฺณํ วิโสธเย

คนอื่นทำคนอื่น ให้บริสุทธิ์ไม่ได้

๕๐ [๐๒.๑๕]

(๒๕/๒๒)

นตฺถิ โลกเ รโห นาม
ชื่อว่าที่ลับไม่มีในโลก

๕๑ [๐๒.๑๖]

(๒๐/๔๗๙)

อตฺตา เต ปุริส ชานาติ สจฺจํ วา ยถิ วา มุสา
แนะ บุรุษ! จจริงหรือเท็จ ตัวท่านเองย่อมรู้

๕๒ [๐๒.๑๗]

(๒๐/๔๗๙)

สุกรานิ อสากฺุณิ อตฺตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตญฺจ สากฺุญฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกรํ

กรรมไม่ดีและไม่เป็นประโยชน์แก้ตน ทำได้ง่าย
ส่วนกรรมใดดีและเป็นประโยชน์ กรรมนั้นแลทำได้ยากอย่างยิ่ง

๕๓ [๐๒.๑๘]

(๒๕/๒๒)

กฺุญฺยานํ วัต โภ สกฺุขิ อตฺตานํ อติมญฺญสฺสิ

ท่านเอ๋ย! ท่านก็สามารถทำได้ ไยจึงมาดูหมิ่นตนเองเสีย

๕๔ [๐๒.๑๙]

(๒๐/๔๗๙)

น เว ปิยั เมติ ชนินฺท ตาทิโส
 อตุตฺตํ นินฺรูกฺกัจจ ปิยานิ เสวติ

มัวพะวงอยู่ว่า นี่ของเราชอบ นี่ของเรารัก
 แล้วปล่อยปละละเลยตนเองเสีย
 คนอย่างนี้จะไม่ได้ประสบสิ่งที่ชอบสิ่งที่รัก

๕๕ [๐๒.๒๐]

(๒๘/๓๗๕)

อตุตฺตา ว เสยฺโย ปรมมา ว เสยฺโย

ตนเองนี้แหละสำคัญกว่า สำคัญกว่าเป็นไหนๆ

ลพฺภา ปิยา โอิจิตฺตฺเตน ปจฺฉา

ตระเตรียมตนไว้ให้ดีกว่าแล้ว ต่อไปก็จะได้สิ่งที่รัก

๕๖ [๐๒.๒๑]

(๒๘/๓๗๕)

น ตํ ชิตฺตํ สากฺข ชิตฺตํ ยํ ชิตฺตํ อวชิยฺยติ

ชัยชนะใดกลับแพ้ได้ ชัยชนะนั้นไม่ดี

ตํ โข ชิตฺตํ สากฺข ชิตฺตํ ยํ ชิตฺตํ นาวชิยฺยติ

ชัยชนะใดไม่กลับแพ้ ชัยชนะนั้นแลเป็นชัยชนะที่ดี

๕๗ [๐๒.๒๒]

(๒๘/๓๗๐)

อตุตฺตา หเว ชิตฺตํ เสยฺโย

ชนะตนนี้แล ดีกว่า

๕๘ [๐๒.๒๓]

(๒๕/๑๘)

โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชินเ
 เอกภฺจฺ เขยฺยมตฺตนาํ ส เว สงฺคามชุตฺตโม

ถึงผู้ใดจะชนะเหล่าชน ได้พันคนพันครั้งในสงคราม
 ก็หาชื่อว่าเป็นผู้ชนะยอดเยี่ยมไม่
 ส่วนผู้ใดชนะตนคนเดียวได้
 ผู้นั้นแล ชื่อว่าผู้ชนะยอดเยี่ยมในสงคราม

๕๙ [๐๒.๒๔]

(๒๕/๑๘)

อดฺตนา ใจทยตฺตนาํ

จงเตือนตนด้วยตนเอง

๖๐ [๐๒.๒๕]

(๒๕/๓๕)

ปฏิมํเสตมตฺตนา

จงพิจารณา (ตรวจสอบ) ตนด้วยตนเอง

๖๑ [๐๒.๒๖]

(๒๕/๓๕)

ยทตฺตครหิ ตทกฺุพฺพมาโน

ติดนได้ด้วยข้อใด อย่าทำเช่นนั้น

๖๒ [๐๒.๒๗]

(๒๕/๔๐๙)

อดฺตนาญฺเจ ตถา กยฺรา ยถญฺมมนุสฺสาสติ

ถ้าพร่ำสอนผู้อื่นนั้นใด ก็ควรทำตนนั้นนั้น

๖๓ [๐๒.๒๘]

(๒๕/๒๒)

สุทสุถ์ วุชชมญเบถส์

โทษคนอื่น เห็นง่าย

อดุดโน ปน ทุทุทส์

แต่โทษตน เห็นยาก

๖๔ [๐๒.๒๙]

(๒๕/๒๘)

ปเรถ์ หิ โส วุชชานิ โอบุหนาดิ ยถากุถ์

โทษคนอื่นเที่ยวกระจาย เหมือนโปรยแกลบ

อดุดโน ปน ฉาเทติ กลิว กิตวา สจิ

แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนพรานนกเจ้าเล่ห์แฝงตัวบังกิ้งไม้

๖๕ [๐๒.๓๐]

(๒๕/๒๘)

อดุดานเมว ปจม่ ปฏริฎเป นิเวสเย
อดถญถมนุสาเสยเย น กิลิสเสยเย ปถุทธิโต

ทำตนนี้แหละ ให้ตั้งอยู่ในความดีอันสมควรก่อน
จากนั้นจึงค่อยพรา้สอนผู้อื่น บัณฑิตไม่ควรมีข้อมัวหมอง

๖๖ [๐๒.๓๑]

(๒๕/๒๒)

อดุดานัน นาดิวตุเตยเย

ไม่ควรลืมนตน

๖๗ [๐๒.๓๒]

(๒๗/๒๓๖๙)

* คำแปลอีกอย่างหนึ่งว่า "...แต่โทษตนปิดไว้ เหมือนนกเลงสกาโง่งซ่อนลูกสกา"

นาณูณ์ นิสฺสาย สีเวยฺย

ไม่พึงอาศัยผู้อื่นยังชีพ

๖๘ [๐๒.๓๓]

(๒๕/๑๓๔)

อดุตตถุปญฺญา อสุจฺจี มนุสฺสา

พวกคนสกปรก คิดเอาแต่ประโยชน์ของตัวเอง

๖๙ [๐๒.๓๔]

(๒๕/๒๙๖)

น ปเรสฺสํ วิโลมาณี น ปเรสฺสํ กตาคตํ

ไม่ควรใส่ใจคำแสลงหูของผู้อื่น
ไม่ควรแสร้งมองฐานะที่เขาทำและยังไม่ทำ

อดุตฺตโน ว อเวกฺขเยยฺย กตานิ อกตานิ จ

ควรตั้งใจตรวจตราหน้าที่ของตนนี้แหละ
ทั้งที่ทำแล้วและยังไม่ทำ

๗๐ [๐๒.๓๕]

(๒๕/๑๔)

อดุตตทตฺถํ ปฺรตุเถน พหุณาปี น หาปเย

การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ถึงจะมาก
ก็ไม่ควรให้เป็นเหตุทำลายประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของตน

อดุตตทตฺถมภิญฺญา ย สทตฺถปสุโต ลียา

กำหนดประโยชน์ที่หมายของตนให้แน่ชัดแล้ว
พึงชวนช่วยแนะในจุดหมายของตน

๗๑ [๐๒.๓๖]

(๒๕/๒๒)

๓. จิตใจ

มโนบุพพวงคมา ธมฺมา
ธรรมทั้งหลาย มีใจนำหน้า

๗๒ [๐๓.๐๑]

(๒๕/๑๑)

จิตฺเตน นียติ โลกโก

โลกอันจิตย่อมนำไป

๗๓ [๐๓.๐๒]

(๑๕/๑๘๑)

ฆนุทฺถํ จปลํ จิตฺตํ ทุรฺกขํ ทฺนุณีวารยํ

จิตมีธรรมชาติดีนรรณ กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก

๗๔ [๐๓.๐๓]

(๒๕/๑๓)

สุทฺททฺทสํ สุนิปฺพนํ ยตฺถ กามนิปาตินํ

จิตนั้นเห็นได้แสนยาก ละเอียดย่อนยั้งนัก มักตกไปหาอารมณ์ที่ใคร่

๗๕ [๐๓.๐๔]

(๒๕/๑๓)

วิหฺญฺยตฺติ จิตฺตฺวาसानุตฺตํ

ผู้ประพฤติดำตามอำนาจจิต ย่อมเดือดร้อน

๗๖ [๐๓.๐๕]

(๒๗/๓๑๖)

จิตตสุส ทมโถ สาธุ

การฝึกจิต ให้เกิดผล ดี

๗๗ [๐๓.๐๖]

(๒๕/๑๓)

จิตต์ ทนตฺ สุขาวหิ

จิตที่ฝึกแล้ว นำสุขมาให้

๗๘ [๐๓.๐๗]

(๒๕/๑๓)

จิตตํ รุกฺเขถ เมธาวิ

ผู้มีปัญญา พึงรักษาจิต

๗๙ [๐๓.๐๘]

(๒๕/๑๓)

สจิตฺตมนุรุกรุถ

จงตามรักษาจิตของตน

๘๐ [๐๓.๐๙]

(๒๕/๑๓)

จิตฺเต สงฺกิลฺมฺเฐ ทฺคฺคตฺติ ปาฏิภงฺขา

เมื่อจิตเศร้าหมองแล้ว ทคติเป็นอันต้องหวัง

๘๑ [๐๓.๑๐]

(๑๒/๙๒)

จิตฺเต อสงฺกิลฺมฺเฐ สฺคฺคตฺติ ปาฏิภงฺขา

เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สคติเป็นอันหวังได้

๘๒ [๐๓.๑๑]

(๑๒/๙๒)

เย จิตต์ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพฺพณา
 ผู้รู้จักควบคุมจิตใจ จะพ้นไปได้จากบ่วงของมาร

๘๓ [๐๓.๑๒]

(๒๕/๑๓)

ทีโส ทีสํ ยนฺตํ กยิรา เหวี วา ปน เหวินํ
 มิจุฉาปณฺหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเร

โจรกับโจร คนคู่เวรกัน พบกันเข้า
 พึงทำความพินาศและความทุกข์เดือดแก่กัน
 จิตที่ตั้งไว้ผิด ทำแก่คน เลวร้ายยิ่งกว่านั้น

๘๔ [๐๓.๑๓]

(๒๕/๑๓)

น ตํ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเณ วาปี จ ภาตกา
 สมฺมาปณฺหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร

จิตที่ตั้งไว้ถูกต้อง ทำคนให้ประเสริฐประสบผลดี
 ยิ่งกว่าที่มารดาบิดา หรือญาติทั้งหลายใด ๆ จะทำให้ได้

๘๕ [๐๓.๑๔]

(๒๕/๑๓)

๔. การศึกษา

อวิชา ปรม มล

ความไม่รู้ เป็นมลทินที่สุตร้าย

๘๖ [๐๔.๐๑]

(๒๓/๑๐๕)

วิชา อุปตต์ เสมุจจา

บรรดาสิ่งทีองกวมขึ้นมา วิชาประเสริฐสุด

๘๗ [๐๔.๐๒]

(๑๕/๒๐๖)

อวิชา นิปตต์ วรา

บรรดาสิ่งทีโรยราร่วงหาย อวิชาหมดไปได้เป็นดีทีสุด

๘๘ [๐๔.๐๓]

(๑๕/๒๐๖)

วรมสุตตรา ทนุตา อชานैया จ สินธวา

กฤษรา จ มหานครา อตุตทนต์ ตโต วร

อัสตร อชานอย สินธพ กฤษร และช้งหลวง

ฝักแล้ว ล้วนดีเลิศ

แต่คนที่ฝักตนแล้ว ประเสริฐยิ่งกว่านั้น

๘๙ [๐๔.๐๔]

(๒๕/๓๓)

ทนุโต เสฏโฐ มนุสเสสุ

ในหมู่มนุษย์ คนประเสริฐ คือคนที่ฝึกแล้ว

๙๐ [๐๔.๐๕]

(๒๕/๓๓)

โน เจ อสฺส สกา พุทธิ วินโย วา สุกฺขิโต
วเน อนฺธมहींโสว จเรยฺย พนฺโก ชโน

ถ้าไม่มีพุทธิปัญญา แลมิได้ศึกษาระเบียบวินัย
คนทั้งหลายก็จะดำเนินชีวิต เหมือนดังกระบือบอดในกลางป่า

๙๑ [๐๔.๐๖]

(๒๗/๑๐๔๘)

อปฺปสฺสฺตายํ บุริโส พลิวทฺโทว ซีรติ
มฺ่สํานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติ

คนที่เล่าเรียนน้อย ย่อมแก่เหมือนโคถึก
เนื้อหาของเขาพัฒนา แต่ปัญญาหาพัฒนาไม่

๙๒ [๐๔.๐๗]

(๒๕/๒๑)

ตสฺส สฺหิรฺปญฺญสฺส วิวโร ชายเต มหา

เมื่ออ่อนปัญญา ช่องทางวิบัติก็เกิดได้มหันต์

๙๓ [๐๔.๐๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

กิจฺฉา วุตฺติ อสิปฺปสฺส

คนไม่มีศิลปวิทยา เป็นอยู่ยาก

๙๔ [๐๔.๐๙]

(๒๗/๑๖๕๑)

ปทุเต วิชาสุ จาปย
จงให้บุตรเรียนรุวิทยา

๙๕ [๐๔.๑๐]

(๒๗/๒๑๔๑)

สัวิรุฬเหถ เมธาวิ เขตเต พืซัว ฎฎุจिया

คนมีปัญญา่อมงอกงาม ดังพืชในนางอกงามด้วยน้ำฝน

๙๖ [๐๔.๑๑]

(๒๗/๒๑๔๑)

ภเวยุย ปริปุจโก

พึงเป็นนักสอบถาม ชอบค้นหาความรู้

๙๗ [๐๔.๑๒]

(๒๘/๙๔๙)

สิกุเขยุย สิทธิตพพานิ

อะไรควรศึกษา ก็พึงศึกษาเถิด

๙๘ [๐๔.๑๓]

(๒๗/๑๐๘)

สาธุ ไซ สิปปกั นาม อปี ยาทิสกัทิสั

ขึ้นชื่อว่าศิลปวิทยา ไม่ว่าอย่างไรๆ ให้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น

๙๙ [๐๔.๑๔]

(๒๗/๑๐๗)

สพพ์ สุตมธีเยถ หีนมุกกฏจุมชฺฌิมิ
 สพฺพสฺส อตฺถิ ชาเนยฺย น จ สพฺพ์ ปโยชเย
 โหติ ตาทิสโก กาไล ยตฺถ อตฺถาวหิ สุตฺติ

อันความรู้ควรเรียนทุกอย่าง ไม่ว่าต่ำ สูง หรือปานกลาง
 ควรรู้ความหมาย เข้าใจทั้งหมด แต่ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกอย่าง
 วันหนึ่งจะถึงเวลาที่ความรู้นั้นนำมาซึ่งประโยชน์

๑๐๐ [๐๔.๑๕]

(๒๗/๘๑๗)

ลามกมฺยา น สิกฺขติ

นักปราชญ์ไม่ศึกษาเพราะอยากได้ลามก

๑๐๑ [๐๔.๑๖]

(๒๕/๔๑๗)

กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
 สนฺตุ ปุณฺณติ จรณฺน ทนฺโต

เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
 แต่ฝึกอบรมด้วยจริยาต่างหาก จึงจะสงบสันติ

๑๐๒ [๐๔.๑๗]

(๒๗/๘๔๒)

หีนชฺจ ใจปิ เจ โหติ อุกฺขจฺตา ธิติมา นโร
 อาจารย์ศีลสมฺปนฺโน นิเส อคฺคิวิ ภาสติ

คนเรา ถึงมีชาติกำเนิดต่ำ แต่หากขยันหมั่นเพียร
 มีปัญญา ประกอบด้วยอาจารย์และศีล ก็รุ่งเรืองได้
 เหมือนอยู่ในคันทมิต ก็สว่างไสว

๑๐๓ [๐๔.๑๘]

(๒๗/๒๑๔๑)

สูงสุดสา สุตาวุฒินี้ สุตํ ปญญา วุฒินํ
 ปญญา อตถํ ชานาติ ภาโต อตถโถ สุขาวโ

ความใฝ่เรียนสดับ เป็นเครื่องพัฒนาความรู้
 ความรู้จากการเรียนสดับนั้น เป็นเครื่องพัฒนาปัญญา
 ด้วยปัญญา ก็รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์
 ประโยชน์ที่รู้จักแล้วก็นำสุขมาให้

๑๐๔ [๐๔.๑๙]

(๒๖/๒๖๘)

วิชชาจรณสมุปฺโน โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส

คนที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ
 เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทวดา

๑๐๕ [๐๔.๒๐]

(๑๑/๗๒)

๕. ปัญญา

ปัญญา โลกสุมิ ปชุไซโต

ปัญญา เป็นดวงชาลาในโลก

๑๐๖ [๐๕.๐๑]

(๑๕/๒๑๘)

นตถิ ปัญญาสมา อภา

แสงสว่างเสมอด้วยปัญญา ไม่มี

๑๐๗ [๐๕.๐๒]

(๑๕/๒๑๙)

ปัญญา นรานํ รตนํ

ปัญญา เป็นดวงแก้วของคน

๑๐๘ [๐๕.๐๓]

(๑๕/๑๕๙)

ปัญญาชีวิตี ชีวิตมานุ เสฏฺฐิ

ปราชญ์ว่า ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ประเสริฐสุด

๑๐๙ [๐๕.๐๔]

(๑๕/๘๔๑)

ปัญญา ว ธเนน เสยฺโย

ปัญญาแล ประเสริฐกว่าทรัพย์

๑๑๐ [๐๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนต์ติ
 คนฉลาดกล่าวว่า ปัญญาแลประเสริฐสุด

๑๑๑ [๐๕.๐๖]

(๒๗/๒๔๖๘)

ปัญญา เจนํ ปสาสติ
 ปัญญาเป็นเครื่องปกครองตัว

๑๑๒ [๐๕.๐๗]

(๑๕/๑๗๕)

ราโค โทโส มโท โมโห ยตุถ ปญญา น คารตติ
 ราคะ โทสะ ความมัวเมาและโมหะ เข้าที่ไหน
 ปัญญาย่อมนำเข้าไม่ถึงที่นั่น

๑๑๓ [๐๕.๐๘]

(๒๗/๑๒๔๙)

ยเถทเก อจุเฉ วิปฺปสนฺเน
 โส ปสฺสติ สิปฺปิกสมฺพุทฺฏญฺจ
 สกฺขรํ วาลุกํ มจฺจคฺคฺมพํ
 เมื่อน้ำใส กระจ่างแจ้ว ก็จะมองเห็นหอยกาบ
 หอยโข่ง กรวด ทราย และฝูงปลาได้ชัดเจน ฉันทิด

เอวํ อนาวินฺมฺหิ จิตฺเต
 โส ปสฺสติ อตฺตทตฺถํ ปฺรตฺถํ

เมื่อจิตไม่ขุ่นมัว จึงจะมองเห็นประโยชน์ตน
 ประโยชน์ผู้อื่น ได้ชัดเจน ฉันทัน

๑๑๔ [๐๕.๐๙]

(๒๗/๒๒๐)

ปัญญา สุตวินิจจันนี

ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสิ่งที่ได้เล่าเรียน

๑๑๕ [๐๕.๑๐]

(๒๗/๒๔๔๔)

ปัญญาสहित นโร อธิ ทุกฺเข สุขานิ วินฺทติ

คนมีปัญญา ถึงแม้ตกทุกข์ ก็ยังหาสุขพบ

๑๑๖ [๐๕.๑๑]

(๒๗/๒๔๔๔)

ทาโสว ปญฺญสฺส ยสฺสฺสึ พาโล
อตุเถสุ ชาเตสุ ตถาวิเชสุ

คนโง่ถึงมียศ ก็กลายเป็นทาสของคนมีปัญญา
เมื่อมีเรื่องราวต่างๆ เกิดขึ้น

ยํ ปญฺทิตโต นิปฺปนํ สํวิเชติ
สมฺไมหมาปชฺชติ ตตฺถ พาโล

บัณฑิตจัดการเรื่องใดอันเป็นเรื่องละเอียดอ่อน
คนโง่ย่อมถึงความหลงใหลในเรื่องนั้น

เอตมฺปิ ทิสฺวาน อหํ วทามิ
ปญฺโถว เสยฺโย น ยสฺสฺสึ พาโล

ข้าพเจ้ามองเห็นเหตุผลนี้ จึงกล่าวว่า
คนมีปัญญาประเสริฐกว่า คนโง่ถึงจะมียศก็หาประเสริฐไม่

๑๑๗ [๐๕.๑๒]

(๒๗/๒๑๐๑)

อนฺโห ยถา ไชติมิฏฺฐาเหยุย

ขาดตาปัญญาเสียแล้ว ก็เหมือนคนตาบอด
เหยียบลงไปได้ แม้กระทั่งไฟที่ส่องทาง

๑๑๘ [๐๕.๑๓]

(๒๗/๑๗๓๔)

ปญฺญา ย ติตฺตึนํ เสฏฺฐํ

อ้อมด้วยปัญญา ประเสริฐกว่าความอ้อมทั้งหลาย

๑๑๙ [๐๕.๑๔]

(๒๗/๑๖๔๓)

ปญฺญา ย ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กุรุเต วสํ

คนที่อ้อมด้วยปัญญา ตัณหาเอาไว้ในอำนาจไม่ได้

๑๒๐ [๐๕.๑๕]

(๒๗/๑๖๔๓)

สา กจฺฉาย ปญฺญา เวทิตพฺพา

ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา

๑๒๑ [๐๕.๑๖]

(๒๕/๑๓๔)

สุสุสุสํ ลภเต ปญฺญํ

รู้จักฟัง ย่อมได้ปัญญา

๑๒๒ [๐๕.๑๗]

(๑๕/๘๔๕)

อุฏฐานกาลมฺหิ อนุฏฺหาโน ยฺวา พลี อาลสิยํ อฺเปโต
 สํสฺนฺนสงฺกปฺมโน กุสิโต ปญฺญา มคฺคํ อลฺโส น วิทุตฺติ

ในเวลาทีควรลุกขึ้นทำงาน ไม่ลุกขึ้นทำ
 ทั้ที่ยังหนุ่มแน่นมีกำลัง กลับเฉื่อยชา
 ปล่อยความคิดให้จมปลัก เกียจคร้าน มัวซึ่มเซาอยู่
 ย่อมไม่ประสบทางแห่งปัญญา

๑๒๓ [๐๕.๑๘]

(๒๕/๓๐)

โยคา เว ชายเต ฐฺริ

ปัญญา ย่อมเกิดเพราะใช้การ

๑๒๔ [๐๕.๑๙]

(๒๕/๓๐)

ชีวเตวาปี สฺปฺปญฺโถ อปี วิตุตฺตปริกฺขยา

คนมีปัญญา ถึงสิ้นทรัพย์ ก็ยังเป็นอยู่ได้

๑๒๕ [๐๕.๒๐]

(๒๖/๓๗๒)

ปญฺญา ย อลาเภน วิตุตฺวาปี น ชีวตี

แต่เมื่อขาดปัญญา ถึงจะมีทรัพย์ ก็เป็นอยู่ไม่ได้

๑๒๖ [๐๕.๒๑]

(๒๖/๓๗๒)

นตฺถิ ปญฺญา อคฺมายิโน

ปัญญาไม่มี แก่ผู้ไม่พินิจ

๑๒๗ [๐๕.๒๒]

(๒๕/๓๕)

นตฺถิ ฌานํ อปญฺยสุตฺต

ความพินิจ ไม่มีแก่คนไร้ปัญญา

๑๒๘ [๐๕.๒๓]

(๒๕/๓๕)

โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ

พึงวิจัยเรื่องราวตลอดสายให้ถึงต้นตอ

๑๒๙ [๐๕.๒๔]

(๒๓/๓)

ปญฺญาตฺถํ วิปฺสฺสตี

จะมองเห็นอรรถชัดแจ้งด้วยปัญญา

๑๓๐ [๐๕.๒๕]

(๒๓/๓)

ปญฺญํ นปฺปมฺชฺเชยฺย

ไม่พึงละเลยการใช้ปัญญา

๑๓๑ [๐๕.๒๖]

(๑๔/๖๘๓)

ปญญาปริสุตฺตมุตติ

คนยอมบริสุทธิ์ด้วยปัญญา

๑๓๒ [๐๕.๒๗]

(๒๕/๓๑๑)

ปโรสหัสสมปิ สมากตานิ กนุเทยฺยุ เต วสุสสตี อปญญา
เอโกว เสยฺโย นุริโส สปญฺโณ โย ภาสิตสฺส วิชานาติ อตุถิ

คนโง่เขลามาร่วมกันแม้ตั้งกว่าพันคน พวกเขาไม่มีปัญญา
ถึงจะพำรำครำครวญอยู่ตลอดร้อยปี ก็หาประโยชน์ไม่
คนมีปัญญารู้ความแห่งภษิต คนเดียวเท่านั้น ประเสริฐกว่า

๑๓๓ [๐๕.๒๘]

(๒๗/๙๙)

๖. เลี้ยงชีพ-สร้างตัว

ปฏิรูปการี ฐรวา อัญญาตา วินุทเต ฆนั

ขยัน เอาธุระ ทำเหมาะจังหวะ ย่อมหาทรัพย์ได้

๑๓๔ [๐๖.๐๑]

(๑๕/๘๔๕)

สมุญญาเปติ อตุตตานั อณู อคคิวั สนุณมัม

ตั้งตัวให้ได้ เหมือนก่อไฟจากกองน้อย

๑๓๕ [๐๖.๐๒]

(๒๗/๔)

โกเค สัหรมานสุส ภมรสสุ อิริยโต

เก็บรวบรวมทรัพย์สิน เหมือนผึ่งเทียนรวมน้ำหวานสร้างรัง

๑๓๖ [๐๖.๐๓]

(๑๑/๑๙๗)

โกคา สนุณิจยั ยนุติ วมุมิโกวุปจียติ

ทรัพย์สินย่อมพอกพูนขึ้นได้ เหมือนดังก่อจอมปลวก

๑๓๗ [๐๖.๐๔]

(๑๑/๑๙๗)

อัญญาตา กมมุชเยเยสุ อปฺปมตุโต วิธานวา

สมัม กปฺเปติ ชีวิตัม สมุภตัม อนุรกุขติ

ขยันทำงาน ไม่ประมาท ฉลาดในวิธีจัดการ เลี้ยงชีพแต่พอดี

ย่อมรักษาทรัพย์สมบัติให้คงอยู่และเพิ่มทวี

๑๓๘ [๐๖.๐๕]

(๒๓/๑๔๕)

น นิกตยา ธนํ หเร

ไม่พึ่งหาทรัพย์ด้วยการคดโกง

๑๓๙ [๐๖.๐๖]

(๒๗/๖๐๓)

ธมฺเมเน วิตฺตเมเสยฺย

พึ่งหาเลี้ยงชีพ โดยทางชอบธรรม

๑๔๐ [๐๖.๐๗]

(๒๗/๖๐๓)

ปโยชเย ธมฺมิกํ ไส วณิซุซํ

พึงประกอบการค้าที่ชอบธรรม

๑๔๑ [๐๖.๐๘]

(๒๕/๓๕๓)

ฉิริตฺถุ ตํ ยสฺลามํ

ฉนลามนฺจ พุราหฺมณ

ยา วุตฺติ วินิปาเตน

อธมฺมจรเณน वा

นำรังเกียจ การได้ยศ การได้ลาภ การเลี้ยงชีพ

ด้วยการยอมลดคุณค่าของชีวิต หรือด้วยการประพฤติอธรรม

๑๔๒ [๐๖.๐๙]

(๒๗/๕๓๗)

อลาโภ ธมฺมิโก เสยฺโย

ยญฺเจ ลาโภ อธมฺมิโก

ถึงไม่ได้ แต่ชอบธรรม ยังดีกว่าได้โดยไม่ชอบธรรม

๑๔๓ [๐๖.๑๐]

(๒๖/๓๘๒)

ยถา ภูตฺตญฺจ พยาหาร

จงทำงานให้สมกับอาหารที่บริโภค

๑๔๔ [๐๖.๑๑]

(๒๗/๑๓๐)

ยหี ซีเว ตหี คจฺเจ

น นิเกตฺโต สียา

ชีวิตจะอยู่ได้ที่ไหน พึ่งไปที่นั่น ไม่พึ่งให้ที่อยู่มาตนเสีย

๑๔๕ [๐๖.๑๒]

(๒๗/๒๐๖)

เทวฺว ตาต ปทกานิ

ยตุถ สพุพฺ ปติฏฺฐิตํ

อลทฺทสุสฺ จ โย ลาโภ

ลทฺทสุสฺ จานุรกฺขนา

ผลประโยชน์ทั้งปวง ตั้งอยู่ที่หลัก ๒ ประการ คือ
การได้สิ่งที่ยังไม่ได้ และการรักษาสิ่งที่ได้แล้ว

๑๔๖ [๐๖.๑๓]

(๒๗/๒๔๔๒)

น หิ จินฺตามยา โภคา

อิตุถิยา บุริสสุสฺ วา

โภคะของใคร ไม่ว่าจะสตรีหรือบุรุษ
ที่จะสำเร็จเพียงด้วยคิดเอาย่อมนไม่มี

๑๔๗ [๐๖.๑๔]

(๒๘/๔๕๐)

สกมฺมฺนา หิติ ผลุปปตฺติ

ความอับดีแห่งผล ย่อมมีได้ด้วยการกระทำของตน

๑๔๘ [๐๖.๑๕]

(๒๗/๒๒๔๗)

นิททาสิลี สภาสิลี อนุจาดตา จ โย นโร
อลไส โภชปญญาเณ ตํ ปราภวโต มุขํ

คนใดชอบนอน ชอบมั่วสุม ไม่เอางาน เกียจคร้าน
เอาแต่โกรธ งุ่นง่าน นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๑๔๙ [๐๖.๑๖]

(๒๕/๓๐๔)

ปญญา พุทธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิทโ
กาลญญ สมยญญ จ ส ราชวตี วเส

คนมีปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดงาน
รู้จักกาล รู้จักสมัย จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๐ [๐๖.๑๗]

(๒๘/๙๖๙)

อุจฺจาดตา กมฺมเชยฺเยสุ อปฺปมตฺโต วิจฺกุชเณ
สุสํวิทกมฺมนฺโต ส ราชวตี วเส

คนที่ขยันในหน้าที่ ไม่ประมาท เอาใจใส่สอดส่องตรวจตรา
จัดการงานให้เรียบร้อยเป็นอันดี จึงควรเข้ารับราชการ

๑๕๑ [๐๖.๑๘]

(๒๘/๙๖๙)

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เขตมฺมงฺคฺลฺมฺตฺตมํ

การทำงานไม่คั่งค้างสับสน เป็นมงคลอย่างสูงสุด

๑๕๒ [๐๖.๑๙]

(๒๕/๓๑๘)

๗. เพียรพยายาม-ทำหน้าที่

วายนเมถว ปุริโส ยาว อตถสฺส นินฺนปทา

เป็นคนควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าผลที่หมายจะสำเร็จ

๑๕๓ [๐๗.๐๑]

(๑๕/๘๙๑)

อนินฺนุทฺธิยการิสฺส สมฺมทตฺถ วิปฺจุจติ

ทำเรื่อยไป ไม่ทอดถอย ผลที่ประสงค์จะสำเร็จสมหมาย

๑๕๔ [๐๗.๐๒]

(๒๗/๒๔๔๔)

อาสีเสถว ปุริโส น นินฺนุทฺเทยฺย ปณฺทิตโต
ปสุสฺสามิ โวหํ อตฺตานํ ยถา อิจฺฉํ ตถา อหุ

เป็นคนควรหวังเรื่อยไป บัณฑิตไม่ควรท้อแท้

เราเห็นประจักษ์มากับตนเอง

เราปรารถนาอย่างใด ก็ได้สมตามนั้น

๑๕๕ [๐๗.๐๓]

(๒๘/๔๕๐)

ทุกฺขุปวีโตปิ นโร สปฺญโณ
อาสํ น ฉินฺนุทฺเทยฺย สุขาคฺมาย

คนมีปัญญา ถึงเผชิญอยู่กับความทุกข์
ก็ไม่ยอมสิ้นหวังที่จะได้ประสบความสุข

๑๕๖ [๐๗.๐๔]

(๒๘/๔๕๐)

นาลไส วินุทเต สุขุ

คนเกียจคร้าน ย่อมไม่ได้ประสບสุข

๑๕๗ [๐๗.๐๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

ยงฺกิญฺจ สฺถิถิํ กมฺมํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ

การงานใด ๆ ที่ย่อหย่อน ย่อมไม่มีผลมาก

๑๕๘ [๐๗.๐๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปฏิกฺจฺเจว ตํ กยฺรา ยํ ชญฺเภา หิตมตฺตโน

รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์แก่ชีวิตตน ก็ควรรีบลงมือทำ

๑๕๙ [๐๗.๐๗]

(๑๕/๒๘๑)

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

คนล่องทุกขได้ด้วยความเพียร

๑๖๐ [๐๗.๐๘]

(๒๕/๓๑๑)

กยฺรา เจ กยฺราเถนํ

ถ้าจะทำ ก็ควรทำให้จริง

๑๖๑ [๐๗.๐๙]

(๑๕/๒๓๙)

ทพฺุหเมณํ ปรกฺกเม

ฟังบากบั่นทำการให้มั่นคง

๑๖๒ [๐๗.๑๐]

(๑๕/๒๓๙)

เทวา น อีสฺสนฺติ ปุริสปรกฺกมฺสฺส

ความเพียรของคนไม่ลดละ ถึงเทวดาก็เกียดกันไม่ได้

๑๖๓ [๐๗.๑๑]

(๒๗/๕๐๕)

วายมฺสฺสฺ สกฺิจฺเจสฺส

จงพยายามในหน้าที่ของตน

๑๖๔ [๐๗.๑๒]

(๒๗/๒๔๔๐)

อภิลาสฺ วิญฺเฑ หทยสฺสฺ สนฺตี

คนขยันวุ่นกับงาน จะได้รับความสงบใจ

๑๖๕ [๐๗.๑๓]

(๒๗/๒)

สงฺเกยฺย สงฺกิตฺพุพานิ

พึงระวังสิ่งทีควรระวัง

๑๖๖ [๐๗.๑๔]

(๒๗/๕๔๕)

รกฺเขยฺยานาคตฺ ภัย

พึงป้องกันภัยที่ยังไม่มาถึง

๑๖๗ [๐๗.๑๕]

(๒๗/๕๔๕)

อปฺปมาโท อมตฺ ปทํ

ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย

๑๖๘ [๐๗.๑๖]

(๒๕/๑๒)

ปมาโท มจฺจุโน ปทํ

ความประมาท เป็นทางแห่งความตาย

๑๖๙ [๐๗.๑๗]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมตฺตา น มียนฺติ

ผู้ไม่ประมาท ย่อมไม่ตาย

๑๗๐ [๐๗.๑๘]

(๒๕/๑๒)

เย ปมตฺตา ยถา มตา

คนประมาท เหมือนคนตายแล้ว

๑๗๑ [๐๗.๑๙]

(๒๕/๑๒)

มา ปมาทมนุญฺญุเชถ

อย่ามัวประกอบความประมาท

๑๗๒ [๐๗.๒๐]

(๒๕/๑๒)

อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

จงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

๑๗๓ [๐๗.๒๑]

(๑๐/๑๔๓)

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปฏิกกฺเข อนาคตํ

อย่าละห้อยความหลัง อย่ามัวหวังอนาคต

๑๗๔ [๐๗.๒๒]

(๑๔/๕๒๗)

หิยุโยติ หิยุยติ ไปโส ปเรติ ปริหายติ
 อนาคตํ เนตมตฺถิติ ฅตฺวา
 อฺปนฺนจฺจนฺทํ โก ปนฺนุเทยฺย ธีโร

มัวรำพึงหลัง ก็มีแต่จะหดหาย
 มัวหวังหน้า ก็มีแต่จะละลาย
 อันไต่ยังไม่ถึง อันนั้นก็ยังไม่
 รู้แบบนี้แล้ว เมื่อมีฉันทะเกิดขึ้น
 คนฉลาดที่โหนจะปล่อยให้หายไปเปล่า

๑๗๕ [๐๗.๒๓]

(๒๗/๒๒๕๒)

อนาคตํ ปฏิภยิราถ กิจฺจํ
 มา มํ กิจฺจํ กิจฺจกาเด พฺยเชตี

เตรียมกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน
 อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

๑๗๖ [๐๗.๒๔]

(๒๗/๑๖๓๖)

อชฺุเชว กิจฺจมาตฺปฺปํ

รีบทำความเพียรเสียแต่วันนี้

๑๗๗ [๐๗.๒๕]

(๑๔/๕๒๗)

โก ชญฺญา มรณํ สุเว

ใครเล่ารู้ว่าจะตายวันพรุ่ง

๑๗๘ [๐๗.๒๖]

(๑๔/๕๒๗)

ขโนน โว มา ออุปจจคา

อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านไปเสีย

๑๗๙ [๐๗.๒๗]

(๒๕/๓๒๗)

อโมฆัม ทิวสํ กยิรา ออุปเปน พหุเกณ วา

เวลาแต่ละวัน อย่าให้ผ่านไปเปล่า
จะน้อยหรือมาก ก็ให้ได้อะไรบ้าง

๑๘๐ [๐๗.๒๘]

(๒๖/๓๕๙)

อโหรรตตมตฺนุทิตํ ตํ เว ภทฺทเทภรตฺโตติ

คนขยันทั้งคืนวัน ไม่ซึมเซา
เรียกว่า มีแต่ละวันนำโชค

๑๘๑ [๐๗.๒๙]

(๑๔/๕๒๗)

ภคฺคภูฏตฺตสฺส เม รตฺตนิทฺทิวา วิตฺติปตฺนุติ

วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๑๘๒ [๐๗.๓๐]

(๒๔/๔๘)

สุนฺทฺทตฺตํ สุนฺทฺทคฺคํ สุนฺทฺทภาตํ สุนฺทฺทจฺจิตํ

ประพฤติชอบเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี
มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี

๑๘๓ [๐๗.๓๑]

(๒๐/๕๙๕)

อดุโธ อดุถสุส นกขตุตฺ ตี กริสฺสนฺติ ตารกา

ประโยชน์ คือตัวทุกข์ของประโยชน์
ดวงดาวจักทำอะไรได้

๑๘๔ [๐๗.๓๒]

(๒๗/๔๙)

น เว อดุถกุสเลน อดุถจริยา สุขาวหา

คนฉลาดไม่ถูกเรื่อง ถึงจะพยายามทำประโยชน์
ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลให้เกิดสุข

๑๘๕ [๐๗.๓๓]

(๒๗/๕๐)

อนุปาเยน โย อดุถํ อิจฺจติ ไส วิหฺนุภติ

ผู้ปรารถนาผลที่หมายด้วยวิธีการอันผิด จะต้องเดือดร้อน

๑๘๖ [๐๗.๓๔]

(๒๗/๕๑)

อปี อดฺรมานานํ ผลาสาว สมิชฺฌติ

อันความหวังในผล ย่อมสำเร็จแก่ผู้ไม่ใจเร็วด่วนได้

๑๘๗ [๐๗.๓๕]

(๒๗/๕๒)

เวคสา หิ กตํ กมฺมํ มนุโเท ปจฺฉานฺตปฺปติ

การงานที่ทำโดยผลีผลาม
ทำให้คนอ่อนปัญญาต้องเดือดร้อนภายหลัง

๑๘๘ [๐๗.๓๖]

(๒๗/๕๓)

นิสम्म กรณํ เสยโย

ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ ดีกว่า

๑๘๙ [๐๗.๓๗]

(นัย ๒๗/๒๑๗๕)*

อสเมกขิตกมฺมนุตํ ตูริตานิปาตินิ
 ตานิ กมฺมานิ ตปฺเปนฺติ อุนฺหํ วฑฺโฒหิตํ มุเช

ผู้ที่ทำกรณานลกๆ โดยมิได้พิจารณาใคร่ครวญให้ดี
 เอาแต่รีบร้อนพรวดพราดจะให้เสร็จ
 การงานเหล่านั้น จะก่อความเดือดร้อนให้
 เหมือนตักอาหารที่ยังร้อนใส่ปาก

๑๙๐ [๐๗.๓๘]

(๒๗/๑๕๓)

อถ ปจฺจดา กุรุเต โยคิ กิจฺเจ อวาสุ สิทฺติ

ถ้ามัวล่าช้าเพียรทำกิจล่าหลังไป จะจมลงในห้วงอันตราย

๑๙๑ [๐๗.๓๙]

(๒๗/๒๑๔๑)

โย ทนฺธกาเล ทนฺธเถติ ตรณฺเีย จ ตารเย

ที่ควรช้า ก็ช้า ที่ควรเร่ง ก็เร่ง ผลที่หมายจึงจะสำเร็จบริบูรณ์

๑๙๒ [๐๗.๔๐]

(๒๗/๖๘๑)

* นัย หมายถึงว่าเป็นข้อความที่เรียบเรียงขึ้นตามนัยของแหล่งที่มาที่อ้างถึง

โยนิโสส์วิชาเนน สุขํ ปุโปติ ปณฺฑิตโต

ด้วยการจัดการอย่างแยบคาย บัณฑิตก็สุขสมหมาย

๑๙๓ [๐๗.๔๑]

(๒๖/๓๒๙)

นิปฺพนฺโสภิโน อตฺถา

ประโยชน์งามตรงที่สำเร็จ

๑๙๔ [๐๗.๔๒]

(๑๕/๘๙๔)

อนตฺเถ น ยุตฺโต สียา

ไม่พึงชวนชวายเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์

๑๙๕ [๐๗.๔๓]

(๒๗/๒๓๖๙)

ยญฺหิ กิจฺจํ ตทปวิฑฺธํ

อกิจฺจํ ปน กยิริติ

อุณฺณพํ นํ ปมตฺตานํ

เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา

สิ่งใดเป็นหน้าที่ กลับทอดทิ้งเสีย

ไพลไปทำสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่

คนเหล่านั้นมัวชู้ตัวพองประมาทอยู่

ความหมักหมมภายในตัวเขา ก็พอกพูนยิ่งขึ้น

๑๙๖ [๐๗.๔๔]

(๒๕/๓๑)

กรํ บุริสฺสกิจฺจานิ

น จ ปฺจฺฉานฺตฺปุโปติ

เมื่อทำหน้าที่ของคนแล้ว ไม่ต้องเดือดร้อนใจภายหลัง

๑๙๗ [๐๗.๔๕]

(๒๘/๔๔๕)

อนเณ ภาตินี โหติ เทวานํ ปิตุนญจ โส

เมื่อได้เพียรพยายามแล้ว ถึงจะตาย
ก็ชื่อว่าตายอย่างไม่เป็นหนี้ใคร
(คือไม่มีข้อติดค้างให้ใครติเตียนได้)
ไม่ว่าในหมู่ญาติ หมู่เทวดา
หรือว่าพระพรหมทั้งหลาย

๑๙๘ [๐๗.๔๖]

(๒๘/๔๔๕)

โย จีธ กมุํ กุรุเต ปมาย ถามพลํ อุตตนิ สวีทิตฺวา
ชปฺเปน มนฺเตน สุภาสึเตน ปริกฺขวา โส วิปฺลํ ชินาติ

ผู้ใดทำการโดยรู้ประมาณ ทราบชัดถึงกำลังของตน
แล้วคิดการเตรียมไว้รอบคอบ ทั้งโดยแบบแผนทางตำรา
โดยการศึกษาหรือ และโดยถ้อยคำที่ใช้พูดอย่างดี
ผู้นั้นย่อมทำการสำเร็จ มีชัยอย่างไพบูลย์

๑๙๙ [๐๗.๔๗]

(๒๗/๖๔๑)

อชฺช สุเวติ ปฺริโส สทตฺถํ นาวพฺพฺพเมติ
โหวชฺชมาโน กุปฺปติ เสยฺยโส อติมณฺณติ

คนที่ไม่รู้จักประโยชน์ตนว่า อะไรควรทำวันนี้ อะไรควรทำพรุ่งนี้
ใครตักเตือนก็โกรธ เยอหยิ่งถือดีว่า ฉันเก่งฉันดี
คนอย่างนี้เป็นที่ชบใจของกาฬกนิ

๒๐๐ [๐๗.๔๘]

(๒๗/๘๗๔)

โย จาปี สีเต อถวาปี อญเห
 วาตาดเป ทัสสิริสเป จ
 ชุฑุทำ บิปปาส์ อภิภุญย สพพ์
 รัตตินุทิว โย สดตํ นิยุตโต
 กาลาคตญจ น หาเบติ อตถํ
 โส เม มนาไป นีวิเส วตมฺหิ

คนใด ไม่ว่าจะหนาว หรือร้อน
 มีลมแดด เหลือบยุง ก็ไม่พริ่น
 ทนหิวทนกระหายได้ทั้งนั้น
 ทำงานต่อเนื่องไปไม่ขาด ทั้งคืนวัน
 สิ่งที่เป็นประโยชน์มาถึงตามกาล
 ก็ไม่ปล่อยให้สูญเสียไป
 คนนั้นย่อมเป็นที่ชอบใจของสิริโชค
 สิริโชคขอพักพิงอยู่กับเขา

๘. ครอบครั้ว-ญาติมิตร

พรหฺมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นพระพรหม

๒๐๒ [๐๘.๐๑]

(๒๕/๒๘๖)

ปุพฺพพจฺริยาติ วุจฺจเว

มารดาบิดา ท่านเรียกว่าเป็นบูรพาจารย์ (ครูคนแรก)

๒๐๓ [๐๘.๐๒]

(๒๕/๒๘๖)

อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ

และเรียกมารดาบิดาว่าเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตร

๒๐๔ [๐๘.๐๓]

(๒๕/๒๘๖)

สุชา มตุเตยฺยตา โลก

ความเคารพรักบำรุงมารดา นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๕ [๐๘.๐๔]

(๒๕/๓๓)

อเถ เปตุเตยฺยตา สุชา

การเคารพรักบำรุงบิดา ก็นำมาซึ่งความสุขในโลก

๒๐๖ [๐๘.๐๕]

(๒๕/๓๓)

น เต ปุตุตา เย น ภรณติ ชินฺณํ

ลูกที่ไม่เลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่า ไม่นับว่าเป็นลูก

๒๐๗ [๐๘.๐๖]

(๒๘/๓๙๓)

ปุตุตา วตฺถุ มนุสฺसानํ

ลูกเป็นหลักที่ฝากฝังของหมู่มนุษย์
(เด็กทั้งหลายเป็นฐานรองรับไว้ซึ่งมนุษยชาติ)

๒๐๘ [๐๘.๐๗]

(๑๕/๑๖๕)

อติชาติํ อุนฺชาติํ ปุตุตฺมิจฺจนฺติ ปณฺชิตา
อวชาติํ น อิจฺจนฺติ โย โหติ กุลคนฺธโน

บัณฑิตย่อมปรารถนาบุตรที่เป็นอภิชาติ หรืออุนชาติ
ย่อมไม่ปรารถนาอวชาติบุตร ซึ่งเป็นผู้ทำลายตระกูล

๒๐๙ [๐๘.๐๘]

(๒๕/๒๕๒)

ภริยา ปฺรมา สขา

ภรรยา เป็นยอดสหาย

๒๑๐ [๐๘.๐๙]

(๑๕/๑๖๕)

มาตา มิตุตฺ สเก สมเว

มารดาเป็นมิตรประจำบ้าน

(แม่คือมิตรแท้คู่บ้าน)

๒๑๑ [๐๘.๑๐]

(๑๕/๑๖๓)

วิสุทธสาปพรมมา ภาติ

คนคุ้นเคย ไว้ใจกันได้ เป็นญาติอย่างยิ่ง

๒๑๒ [๐๘.๑๑]

(๒๕/๒๕)

สหาย โศกตสย สหาย โศกตสย โหติ มิตุตํ ปุณฺณปุณฺณํ

สหายเป็นมิตร สำหรับผู้มีฐานะเกิดขึ้นเนื่อง ๆ

๒๑๓ [๐๘.๑๒]

(๑๕/๑๖๓)

สยํ กตานิ ปุญฺญานิ ตํ มิตุตํ สมฺปราชิกํ

ความดีที่ทำได้เอง เป็นมิตรตามตัวไปเบื้องหน้า

๒๑๔ [๐๘.๑๓]

(๑๕/๑๖๓)

มิตุโต หเว สตุตฺตปเทน โหติ
สหาย ปน ทฺวาทสเกน โหติ
มาสทุตฺตมาเสน จ ภาติ โหติ
ตทุตฺตริ อตุตฺตโมปิ โหติ

เดินร่วมกัน ๗ ก้าว ก็นับว่าเป็นมิตร

เดินร่วมทางกัน ๑๒ ก้าว ก็นับว่าเป็นสหาย

อยู่ร่วมกันสักเดือนหรือถึงเดือน ก็นับว่าเป็นญาติ

ถ้านานเกินกว่านั้นไป ก็แน่นเหมือนเป็นตัวเราเอง

๒๑๕ [๐๘.๑๔]

(๒๗/๘๓)

โสฬั กถั อตุตสุขสุส เหตุ
จิรสนุถุติ กาทิกถุณี ขเหยยั

คนที่คบคู้กันมานาน ถึงจะเป็นกาฬิกถิ
จะให้เราละทิ้งเขาไป เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัวได้อย่างไร

๒๑๖ [๐๘.๑๕]

(๒๗/๘๓)

อทุธา เอโส สติ ฐมูโม โย มิติโต มิติตมาปเท
น จเซ ชีวิตสุสาปี เหตุ ฐมมมณสุสุริ

การที่มิตร เมื่อระลึกถึงธรรมแล้ว ไม่ยอมทอดทิ้งมิตร
ในยามมีทุกข์ภัยถึงชีวิต ข้อนี้เป็นธรรมของสัตบุรุษโดยแท้

๒๑๗ [๐๘.๑๖]

(๒๘/๑๖๖)

เอวั มิติตวติ อตุธา สพุเพ โหนติ ปทกขินา

ประโยชน์ที่มุ่งหมายทุกอย่างของผู้มีมิตรพรั่งพร้อม
ย่อมจะสัมฤทธิ์ผลเหมือนโซ่ช่วย

๒๑๘ [๐๘.๑๗]

(๒๘/๑๙๘, ๒๔๘)

สาธุ สมพหุลา ภาตี อปี รุกขา อรณฺเวชา
วาโต วหติ เอกภูจึ พุรหนตมปี วนปฺปตี

มีญาติพวกพ้องมาก ย่อมเป็นการดี
เช่นเดียวกับต้นไม้ในป่าที่มีจำนวนมาก
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่โดดเดี่ยว
ถึงจะงอกงามใหญ่โตสักเท่าใด ลมก็พัดให้โค่นลงได้

๒๑๙ [๐๘.๑๘]

(๒๗/๗๔)

๙. การคบหา

นย์ นยติ เมธาวิ อรุราย์ น ยุญชติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ สมฺมา วุตฺโต น กุปฺปติ
วินยํ โส ปชานาติ สาธุ เตน สมาคโม

ปราชญ์ย่อมแนะนำสิ่งทีควรแนะนำ
ไม่ชวนทำสิ่งที่มีไ้ช้ธุระ
การแนะนำดีเป็นความดีของปราชญ์
ปราชญ์ถูกกว่ากล่าวโดยชอบ ก็ไม่โกรธ
ปราชญ์ย่อมรู้วินัย
การสมาคมกับปราชญ์จึงเป็นการดี

๒๒๐ [๐๙.๐๑]

(๒๗/๑๘๑๙)

น วิสฺสเส อิตฺตฺรทสฺสเนน

ไม่ควรไว้วางใจ
เพียงด้วยพบเห็นกันนิดหน่อย

๒๒๑ [๐๙.๐๒]

(๑๕/๓๕๘)

มิตฺตฺรเปณ พหโว ฉนฺนา เสวนฺติ สตฺตโว

มีคนเป็นอันมากที่คบหา
อย่างเป็นศัตรูผู้แฝงมาในรูปมิตร

๒๒๒ [๐๙.๐๓]

(๒๗/๑๔๒๙)

จรรยาดี โลก่ ปวีวารคณนา
อนุโต อสุทฐา พหิ โสภมานา

คนจำพวกที่งามแต่ภายนอก ภายในไม่สะอาด
มีบริวารกำบังตัวไว้ ก็แสดงบทบาทอยู่ในโลก

๒๒๓ [๐๙.๐๔]

(๑๕/๓๕๘)

อกโรนุโตปี เจ ปาปี กโรนุตมุปเสวติ
สงฺกิโอ โหติ ปาปสมิ อวณฺโณ จสฺส รุหติ

ผู้ใด แม้หากมิได้กระทำความชั่ว
แต่คบหาเกลือกกลั้วกับผู้กระทำบาป
ผู้นั้นย่อมพลอยถูกระวางในกรรมชั่ว
อีกทั้งชื่อเสียงเสื่อมเสีย ย่อมเพิ่มพูนแก่เขา

๒๒๔ [๐๙.๐๕]

(๒๕/๒๕๔)

โสปี ตาทิสโก โหติ ยาทิสญฺจอุปเสวติ

คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นคนนั้น

๒๒๕ [๐๙.๐๖]

(๒๗/๒๑๕๒)

ปฺติมจฺฉํ กุสฺสคฺเคน โย นโร อฺปนฺนุหติ
กุสฺสาปี ปฺติ วายนฺติ เอวํ พาลุปฺเสวนา

คนใดห่อปลาเน่าด้วยใบคา ใบคาย่อมเหม็นกลิ่นปลาคละคลุ้ง
การเกลือกกลั้วคบหาคนพาล ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๖ [๐๙.๐๗]

(๒๕/๒๕๔)

ตครณฺจ ปลาเสน โย นโร อุปนฺยฺหติ
 ปตฺตทาปี สุรภี วายนฺติ เอวํ ธีรฺูปเสวนา

ส่วนคนใดที่อกุศลด้วยใบไม้
 ใบนั้นย่อมพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้ง
 การคบหาเสวนานักปราชญ์ ย่อมมีผลเช่นอย่างนั้น

๒๒๗ [๐๙.๐๘]

(๒๕/๒๕๔)

ทุกฺโข พาเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพฺพทา

การอยู่ร่วมกับคนพาลเป็นทุกข์ทุกเมื่อ
 เหมือนอยู่ร่วมกับศัตรู

๒๒๘ [๐๙.๐๙]

(๒๕/๒๕)

ธีโร จ สุขสํวาโส ภาตึนํว สมากโม

ปราชญ์มีการอยู่ร่วมเป็นสุข
 เหมือนสมาคมแห่งญาติ

๒๒๙ [๐๙.๑๐]

(๒๕/๒๕)

ยสุมี มโน นวิสติ อวิทุเร สหาปี โส
 สนฺติเกปี หิ โส ทุเร ยสุมา วิวสฺเต มโน

จิตจอดอยู่กับใคร ถึงไกลกัน ก็เหมือนอยู่ชิดใกล้
 ใจหมางเมินใคร ถึงใกล้กัน ก็เหมือนอยู่แสนไกล

๒๓๐ [๐๙.๑๑]

(๒๗/๑๗๕๘)

อนฺโตปิ เจ โหติ ปสฺนฺนจิตฺโต ปาริ สมฺมทฺทสฺส ปสฺนฺนจิตฺโต
 อนฺโตปิ โส โหติ ปทฺฏฺจจิตฺโต ปาริ สมฺมทฺทสฺส ปทฺฏฺจจิตฺโต

ถ้าใจรักแล้ว ถึงอยู่ห่างคนละฝั่งฟากมหาสมุทร
 ก็เหมือนอยู่สุดแสนใกล้
 ถ้าใจชังแล้ว ถึงอยู่สุดแสนใกล้
 ก็เหมือนอยู่ไกลคนละฟากมหาสมุทร

๒๓๑ [๐๙.๑๒]

(๒๗/๑๗๕๙)

ยาวซีวมฺปิ เจ พาโล ปณฺฑิตํ ปยฺริปาสติ
 น โส ฆมฺมํ วิชานาติ ทพฺพี สุปรสํ ยถา

คนพาล ถึงอยู่ใกล้บัณฑิตจนตลอดชีวิต
 ก็ไม่รู้แจ้งธรรม เสมือนทัพพี ที่ไม่รู้รสแกง

๒๓๒ [๐๙.๑๓]

(๒๕/๑๕)

มฺหุดฺตมฺปิ เจ วิญฺญู ปณฺฑิตํ ปยฺริปาสติ
 ชีปฺปี ฆมฺมํ วิชานาติ ชิวฺหา สุปรสํ ยถา

ส่วนวิญญูชน หากเข้าใกล้บัณฑิตแม้เพียงครู่เดียว
 ก็รู้ธรรมได้ฉับพลัน เสมือนลิ้นที่รู้รสแกง

๒๓๓ [๐๙.๑๔]

(๒๕/๑๕)

นินีนัว ปวดตารำ ย่ำ ปสุเส เวชชทสุสิน
 นิคคยหาวาที เมธาวี ตาทิสั ปณฺฑิตั ภาเช
 ตาทิสั ภาชมานสุส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

ฟังมองเห็นคนมีปัญญา ที่ชอบชู้โทษ พุดจาข่มขี้
 เสมือนเป็นผู้บอกขุมทรัพย์
 ฟังคบคนที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้นแหละ
 เมื่อคบคนเช่นนั้นย่อมมีแต่ดี ไม่มีเสียเลย

๒๓๔ [๐๙.๑๕]

(๒๕/๑๖)

โอบเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
 สตํ หิ โส ปิโย โหติ อสตํ โหติ อปฺปิโย

ฟังแนะนำตักเตือนเถิด ฟังพร่ำสอนเถิด
 ฟังห้ามปรามจากความชั่วเถิด คนที่ทำเช่นนั้น
 ย่อมเป็นที่รักของสัตบุรุษ และไม่เป็นที่รักของอสัตบุรุษ

๒๓๕ [๐๙.๑๖]

(๒๕/๑๖)

น ภาเช ปาปเก มิตฺเต

ไม่ควรคบมิตรชั่ว

๒๓๖ [๐๙.๑๗]

(๒๕/๑๖)

ภเชถ มิตฺเต กุลฺยาเณ

ควรคบมิตรดี

๒๓๗ [๐๙.๑๘]

(๒๕/๑๖)

โหติ ปานสชา นาม โหติ สมมियสมมियो

คนเป็นเพื่อนแต่เวลาตีมเหล่า ก็มี เป็นเพื่อนแต่ปากว่า ก็มี

๒๓๘ [๐๙.๑๙]

(๑๑/๑๘๕)

โย จ อตุเถสุ ชาเตสุ สหาโย โหติ โส สชา

ส่วนผู้ใดเป็นสหายในเมื่อเกิดเรื่องต้องการ ผู้นั้นแล คือเพื่อนแท้

๒๓๙ [๐๙.๒๐]

(๑๑/๑๘๕)

นตุถิ พาเล สหายตา

ความเป็นสหาย ไม่มีในคนพาล

๒๔๐ [๐๙.๒๑]

(๒๕/๓๓)

ทุกุโข พาเลหิ สงคโม

สมาคมกับคนพาล นำทุกข์มาให้

๒๔๑ [๐๙.๒๒]

(๒๗/๑๒๙๑)

นียติ บุริโส นินเสวี

ผู้คบคนเลว ย่อมพลอยเลวลง

๒๔๒ [๐๙.๒๓]

(๒๐/๔๖๕)

เสยโยโส เสยโยโส โหติ โย เสยโยมุปเสวติ

เมื่อคบคนที่ดีกว่า ก็ดีขึ้นไปด้วย

๒๔๓ [๐๙.๒๔]

(๒๗/๔๔๕)

เสฏฐมุปนมน์ อุเทติ ชิปฺปํ

เมื่อคบคนที่ดีเลิศ ก็ประเสริฐขึ้นมาในฉับพลัน

๒๔๔ [๐๙.๒๕]

(๒๐/๔๖๕)

ตสุมา อตุตโน อตุตฺตริ ภาเชถ

ฉะนั้น ควรคบหาคนที่ดีกว่าตน

๒๔๕ [๐๙.๒๖]

(๒๐/๔๖๕)

หีนโน น เสวิตพุโฬว

อญฺญตฺร จ อญฺุทยา

ไม่ควรคบคนเลวทราม นอกจากเพื่อให้ความช่วยเหลือ

๒๔๖ [๐๙.๒๗]

(นัย ๒๐/๔๖๕)

น สนฺถวํ กามฺปฺริเสน กยิริรา

ไม่ควรทำความสนิทสนมกับคนชั่ว

๒๔๗ [๐๙.๒๘]

(๒๗/๑๗๑)

อติจิริํ นินฺวาเสน

ปิโย ภวติ อปฺปิโย

เพราะอยู่ด้วยกันนานเกินไป ที่รักก็กลายเป็นหน่าย

๒๔๘ [๐๙.๒๙]

(๒๗/๑๗๖๑)

อเปตจิตฺเตน น สมฺภาเชยฺย

ไม่พึงอยู่กินกับคนไม่มีใจไยดี

๒๔๙ [๐๙.๓๐]

(๒๗/๒๙๖)

น วิสฺสเส อวิสฺสตุเถ

ไม่ควรไว้ใจ ในคนไม่คุ้นเคย

๒๕๐ [๐๙.๓๑]

(๒๗/๙๓)

วิสฺสตุเถปี น วิสฺสเส

ถึงคนคุ้นเคย ก็ไม่ควรวางใจ

๒๕๑ [๐๙.๓๒]

(๒๗/๙๓)

นาสุมเส กตปาปมฺหิ นาสุมเส อลิกวาทีเน
 นาสุมเส อตฺตตฺตฺถปญฺญมฺหิ อติสนฺเตปี นาสุมเส

ไม่ควรไว้ใจคนที่ทำชั่วมาแล้ว
 ไม่ควรไว้ใจคนที่พูดพล่อย ๆ
 ไม่ควรไว้ใจคนที่เห็นแก่ตัว
 ถึงคนที่ทำที่สงบเสงี่ยมเกินไป ก็ไม่ควรไว้ใจ

๒๕๒ [๐๙.๓๓]

(๒๗/๑๔๒๒)

วิสฺสสา ภายมฺนฺเวติ

เพราะไว้วางใจ ภัยจะตามมา

๒๕๓ [๐๙.๓๔]

(๒๗/๙๓)

มิตฺตทุพฺโก หิ ปาปโก

ผู้ประทุษร้ายมิตร เป็นคนเลว

๒๕๔ [๐๙.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๙)

อตถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา
 สหายช่วยให้เกิดสุข ในเมื่อเกิดมีเรื่องราว

๒๕๕ [๐๙.๓๖]

(๒๕/๓๓)

สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
 จเรยฺย เตนตฺตมโน สติมา

ถ้าได้สหายผู้มีปัญญาปกครองตน
 ฟังพอใจมีสติเที่ยวไปกับเขา

๒๕๖ [๐๙.๓๗]

(๒๕/๓๓)

โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ
 เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา

ถ้าไม่ได้สหายที่มีปัญญาปกครองตน
 ฟังเที่ยวไปคนเดียวและไม่ฟังทำความชั่ว

๒๕๗ [๐๙.๓๘]

(๒๕/๓๓)

เสยฺโย อมิตฺโต เมธาวิ ยญฺเจ พาลานุกมฺปโก

มีศัตรูเป็นบัณฑิต ดีกว่ามีมิตรเป็นพาล

๒๕๘ [๐๙.๓๙]

(๒๗/๔๕)

๑๐. การเบียดเบียน-การช่วยเหลือกัน

สหพา ทิสา อนุปริคมม เจตสา
เนวชฺฌคคา ปิยตฺรตฺตนา กฺวจิ
เอวมปิ โส ปุณฺณ อตฺตทา ปเรสฺส

ตรวจดูด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ไม่พบใครที่ไหน
เป็นที่รักยิ่งกว่าตนเองเลย คนอื่นก็รักตนมากเช่นเดียวกัน

ตสมฺมา น หีเส ปรี อตฺตกาโม

ฉะนั้น ผู้รักตน จึงไม่ควรเบียดเบียนคนอื่น

๒๕๙ [๑๐.๐๑]

(๒๕/๑๑๐)

สหฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺทสฺส สหฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย

สหฺเพ ตสฺนฺติ ทณฺทสฺส สหฺเพสฺส ชีวิตํ ปิยํ

สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของทุกคน

ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ

เราฉันใด สัตว์เหล่านี้ก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านี้ฉันใด เราก็ฉันนั้น

อตฺตทานํ อูปมํ กตฺวา น หนฺนฺยฺย น ฆาตเย

นึกถึงเขา เอาตัวเราเข้าเทียบแล้ว ไม่ควรเข่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน

๒๖๐ [๑๐.๐๒]

(๒๕/๒๐, ๓๘๙)

ทุกชีวิตล้วน สกุกจจ กโรติ กิจจ

ช่วยเหลือคนเดือดร้อน ด้วยความตั้งใจ

๒๖๑ [๑๐.๐๓]

(๒๗/๒๔๖๖)

สนฺโต สตุตฺหิตะ รตา

คนดี ชอบช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

๒๖๒ [๑๐.๐๔]

(ชา.อ.๑/๒๓๐)*

สพฺเพสํ สหิตะ โหติ

คนดี บำเพ็ญประโยชน์แก่ปวงชน

๒๖๓ [๑๐.๐๕]

(๒๓/๑๒๘)

พหุํ วัต อตุถาย ปณฺทิตะ สมฺมาวสํ

คนมีปัญหา อยู่ครองเรือน ก็เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๒๖๔ [๑๐.๐๖]

(๒๓/๑๒๘)

น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมุนฺตึถ กุทาจนํ

ในโลกนี้ เวนระจับด้วยเวร ไม่เคยมี

๒๖๕ [๑๐.๐๗]

(๒๕/๑๑)

ปฺชโก ลภเต ปฺชํ

ผู้บูชา ย่อมได้บูชาตอบ

๒๖๖ [๑๐.๐๘]

(๒๘/๔๐๑)

* ชา.อ. = ชาตกกุฏกถา

วนุทโก ปฏิวนุหน

ผู้ไหว ย่อมได้การไหวตอบ

๒๖๗ [๑๐.๐๙]

(๒๘/๔๐๑)

สุขสุส ทาตา เมธาวี สุขํ โส อธิคุณติ

คนฉลาด ให้ความสุข ย่อมได้ความสุข

๒๖๘ [๑๐.๑๐]

(๒๒/๓๗)

ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ

เมื่อให้ไป ย่อมผูกไมตรีไว้

๒๖๙ [๑๐.๑๑]

(๑๕/๘๔๕)

ททมาโน ปิโย โหติ

ผู้ให้ ย่อมเป็นที่รัก

๒๗๐ [๑๐.๑๒]

(๒๒/๓๕)

ทีปํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ

ยํ ปณฺชิตา โสภนฺทา ภวนฺติ

บัณฑิตสามารถปิดเป่าความเศร้าโศกของคนอื่นได้

จึงจัดว่าเป็นที่พึงยอดเยี่ยมของคนทั้งหลาย

๒๗๑ [๑๐.๑๓]

(๒๘/๓๓๓)

สกุโณ มยุหโก นาม คิริसानุทรีจโร
 ปกัม ปิปลลิมารุหุห มยุหฺ มยุหนฺติ กนฺทติ

นกชนิดหนึ่งเที่ยวบินอยู่ตามช่องเขาและไหล่เขา มีชื่อว่า นกมัยหกะ
 มันบินไปสู่ต้นเลียบ อันมีผลสุก แล้วร้องว่า “ของข้าๆ”
 เมื่อนกมัยหกะร้องอยู่อย่างนั้น
 ฝูงนกทั้งหลายก็พากันบินมาจิกกินผลเลียบ แล้วก็พากันบินไป

นกมัยหกะก็ยังร้องพร่ำอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

เอวมิเชว เอกจฺใจ สงฺฆริตฺวา พหุ ธินํ
 เนวตฺตโน น ภาตีนํ ยถเถธี ปฏฺิปปชฺชติ

คนบางคนในโลกนี้ก็ฉนั้นนั้น เก็บทรัพย์สะสมไว้มากมายแล้ว
 ตนเองก็ไม่ได้ใช้ ทั้งไม่เผื่อแผ่เจือจานแก่ญาติทั้งหลายตามส่วน
 เมื่อเขาหวงแหนทรัพย์ไว้รำพันว่า “ของข้าๆ”
 ราชการ หรือโจร หรือทายาท ก็มาเอาทรัพย์นั้นไป
 ตัวเขาก็ได้แต่รำพันอยู่อย่างนั้นนั่นเอง

๒๗๒ [๑๐.๑๔]

(๒๗/๙๓๑)

นิวตฺตยฺนฺติ โสภมฺหา

คนใจการุณย์ ช่วยแก้ไขคนให้หายโศกเศร้า

๒๗๓ [๑๐.๑๕]

(๒๗/๑๔๙๒)

เนกาสิ ลภเต สุขํ

กินคนเดียว ไม่ได้ความสุข

๒๗๔ [๑๐.๑๖]

(๒๗/๑๖๗๔)

น ฤๅษเฐ สาธุเมกโก

ไม่พึงบริโภคของอร่อยผู้เดียว

๒๗๕ [๑๐.๑๗]

(๒๘/๙๔๙)

น หิ ทานา ปรี อตุถิ ปติฏฐา สพพปาณินิ

นอกจากการแบ่งปันเพื่อแบ่งกันแล้ว
สัตว์ทั้งปวงหาสิ่งที่พึงอย่างอื่นไม่

๒๗๖ [๑๐.๑๘]

(๒๘/๑๐๗๓)

โย มาตริ ปิตริ วา ชินฺณกั คตโยพฺพนั
ปฺหุสนฺโต น ภรติ ตั ปฺราภวโต มุขั

คนใด มารดาบิดาแก่เฒ่า ล่วงพ้นวัยหนุ่มวัยสาวไปแล้ว
ตนเองสามารถ ก็ไม่เลี้ยงดู นั่นคือปากทางของความเสื่อม

๒๗๗ [๑๐.๑๙]

(๒๕/๓๐๔)

ปฺหุตฺวิตฺโต บุริโส สหิรญฺโถ สโภชนิ
เอโก ฤๅษติ สาธุนิ ตั ปฺราภวโต มุขั

คนใด มั่งมีทรัพย์สิ้นเงินทอง มีของกินของใช้มาก
แต่บริโภคของอร่อยคนเดียว นั่นเป็นปากทางแห่งความเสื่อม

๒๗๘ [๑๐.๒๐]

(๒๕/๓๐๔)

ทเทยย ปุริโส ทานํ อปปี วา ยทิวา พหุ

เกิดมาเป็นคน จะมากหรือน้อย ก็ควรให้ปันบ้าง

๒๗๙ [๑๐.๒๑]

(๒๗/๑๐๑๒)

อนุนโท พลโท โหติ

ผู้ให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง

วตุถโท โหติ วณฺณโท

ผู้ให้ผ้าถุงห่ม ชื่อว่าให้ผิวพรรณ

ยานโท สุขโท โหติ

ผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสะดวก

ทีปโท โหติ จกุชฺโ

ผู้ให้ดวงประทีป ชื่อว่าให้ดวงตา

โส จ สพุพทโท โหติ โย ททาติ อุปสุสยํ

ผู้ใดให้ที่พำนักอาศัย ผู้นั้นชื่อว่าให้ทั้งหมด

๒๘๐ [๑๐.๒๒]

(๑๕/๑๓๘)

อมตฺนุทโท จ โส โหติ โย ฌมฺมมฺนุสฺสาศติ

ผู้ใดสั่งสอนธรรม ผู้นั้นชื่อว่าให้สิ่งที่ไม่ตาย

๒๘๑ [๑๐.๒๓]

(๑๕/๑๓๘)

วิเจยยทานํ สุกตปฺปสตถํ

ให้ด้วยพิจารณา พระศาสดาทรงสรรเสริญ

๒๘๒ [๑๐.๒๔]

(๑๕/๙๙)

อารามโรปา วนโรปา เย ชนา เสตุการกา
 ปฺปญฺจ อุกฺทปानญฺจ เย ททนฺติ อุกฺทสฺสยํ
 เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ สทา ปุญฺญํ ปวทุตฺตมฺติ

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
 ให้แหล่งน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย
 บุญของชนเหล่านั้นย่อมเพิ่มพูนทุกเมื่อ ทั้งคืนทั้งวัน

๒๘๓ [๑๐.๒๕]

(๑๕/๑๔๖)

หิตो พหุณฺณํ ปฏิปชฺช โภเค

คนดีจัดการโภคทรัพย์

บำเพ็ญประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก

๒๘๔ [๑๐.๒๖]

(๒๒/๔๒)

ทินฺนํ โหติ สุนิพฺภตํ

ของที่ให้แล้ว ชื่อนำออกไปอย่างดีแล้ว

๒๘๕ [๑๐.๒๗]

(๑๕/๑๓๖)

ทินุ์ สุขผล โหติ นาทินุ์ โหติ ตั ยถา
 ของที่ให้แล้ว ชื่อว่าออกผลเป็นความสุขแล้ว
 ส่วนของที่ยังไม่ได้ให้ ยังไม่มีผลเช่นนั้น

๒๘๖ [๑๐.๒๘]

(๑๕/๑๓๖)

อทธา หิ ทานั พหุธา ปสตุถั
 ทานา จ ไช ธมฺมปทิว เสยฺโย

ทานนั้นปราษฎ์สรรเสริญกันโดยมากอย่างแน่นอน
 แต่กระนั้น บพธรรมก็ยังประเสริฐกว่าทาน

๒๘๗ [๑๐.๒๙]

(๑๕/๑๐๑)

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว ทานานํ ยทิตฺถิ ธมฺมทานั
 ภิกฺขุทั้งหลาย การให้ธรรม เป็นยอดแห่งทาน

๒๘๘ [๑๐.๓๐]

(๒๓/๒๐๙)

สพฺพทานั ธมฺมทานั ชินาติ
 การให้ธรรมะ ชนะการให้ทั้งปวง

๒๘๙ [๑๐.๓๑]

(๒๕/๓๔)

๑๑. สามัคคี

สมัคคานันต์ไป สุขโข

ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกัน ให้เกิดสุข

๒๙๐ [๑๑.๐๑]

(๒๕/๒๔)

สุขา สงมสุข สามัคคี

สามัคคีของหมู่ให้เกิดสุข

๒๙๑ [๑๑.๐๒]

(๒๕/๒๔)

สุกเรหิ สมัคเคหิ

พยุคโฆ เอกายเน หโต

สุกรทั้งหลายพร้อมเพรียงกัน ยังฆ่าเสือโคร่งได้

เพราะใจรวมเป็นอันเดียว

๒๙๒ [๑๑.๐๓]

(๒๗/๑๙๘๗)

เอเต ภิกขุโย สมายนุติ

สนุติ เตสํ น ชีรติ

โย จาธิปนันนํ ชานาติ

โย จ ชานาติ เทสนํ

ผู้ได้รู้โทษที่ตนล่วงละเมิด ๑

ผู้โดยยอมรับรู้โทษที่เขามาสารภาพ ๑

คนทั้งสองนี้ ย่อมพร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น

มิตรภาพของเขาย่อมไม่เสื่อมคลาย

๒๙๓ [๑๑.๐๔]

(๒๗/๕๔๘)

เอโส หิ อุตฺตริตโร ภาราวโห ฐุรฺรุโ
โย ปเรสวธิปนฺนํ สยํ สนวธาตุมรหติ

ผู้ใด เมื่อคนอื่นล่วงเกินกันอยู่
ตนเองกลับหาทางเชื่อมเขาให้คืนดีกันได้
ผู้นั้นแล ชื่อว่าเป็นคนเอาภาระ
เป็นผู้จัดธุระที่ดียอดเยี่ยม

๒๙๔ [๑๑.๐๕]

(๒๗/๕๔๙)

สเจปี สนฺโต วิวทนต์ิ ขิบุปฺปี สนฺธิเยเร ปฺน
พาลา ปตฺตาว ภิชฺชนฺติ น เต สมถมชฺฌคฺค

ถ้าแม่สัสตบุรุษวิวาทกัน ก็กลับเชื่อมกันได้สนิทโดยเร็ว
ส่วนคนพาลทั้งหลายย่อมแตกกันเหมือนภษณะดิน
เขาย่อมไม่ได้รับความสงบแวกันเลย

๒๙๕ [๑๑.๐๖]

(๒๗/๕๔๗)

สมคฺคา สขิลา โถถ

จงสามัคคีมีน้ำใจต่อกัน

๒๙๖ [๑๑.๐๗]

(๓๓/๓๕)

๑๒. การปกครอง

วไลย อิศุสริย์ โลก

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก
(อิสรภาพคือความมีอำนาจในตัวเอง)

๒๙๗ [๑๒.๐๑]

(๑๕/๒๑๒)

สพพ์ ปราวส์ ทุกซ์

การอยู่ในอำนาจของผู้อื่น เป็นทุกข์ทั้งสิ้น

๒๙๘ [๑๒.๐๒]

(๒๕/๖๓)

สพพ์ อิศุสริย์ สุข

อิสรภาพ เป็นสุขทั้งสิ้น

๒๙๙ [๑๒.๐๓]

(๒๕/๖๓)

ราชา รุจสุต ปณณานิ

ราชา เป็นสง่าแห่งแคว้น
(ผู้ปกครองเป็นเครื่องส่งถึงรัฐ)

๓๐๐ [๑๒.๐๔]

(๑๕/๒๐๑)

ต้ มั น ตปฺปตี พนุโธ วโห เม น ตเปสุสติ
 สุขมาหริตฺ เตสํ เยสํ รุชฺชมการยี่

ถึงจะถูกจองจำ ข้าฯ ก็ไม่เดือดร้อน
 ถึงจะถูกฆ่า ก็ไม่ครั่นคร้าม
 เพราะข้าฯ ได้นำความสุขมาให้แล้ว
 แก่เหล่าชนที่ข้าฯ ปกครอง

๓๐๑ [๑๒.๐๕]

(๒๗/๑๐๕๕)

สพฺเพสํ สุขเมตพฺพํ ขตุติเยน ปชานตา

ผู้ปกครองแผ่นดินมีปัญญา พึงแสวงสุขเพื่อปวงประชา

๓๐๒ [๑๒.๐๖]

(๒๗/๑๐๕๖)

ธมฺมํ ปมชฺช ขตุติโย ฏฺฐา จวติ อีสฺสโร

ผู้ครองแผ่นดิน ถึงจะมีอำนาจยิ่งใหญ่
 ประมาทธรรมเสียแล้ว ก็ร่วงจากรัฐ (สูญเสี้อำนาจ)

๓๐๓ [๑๒.๐๗]

(๒๘/๕๑)

สาธุ ธมฺมรุจี ราชา

ราชาขอธรรมจึงจะดี
 (จะเป็นการดี ต่อเมื่อมีผู้ปกครองที่นิยมธรรม)

๓๐๔ [๑๒.๐๘]

(๒๘/๕๐)

อกุโกณฑลสุต วิชิตะ จิตมมมสุต ราชิโน
 สุขุ มนุสุสา อาเสถ สัตตจฉายาย สัมเว

ในแว่นแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง
 ประชาชนจะนั่งนอนเป็นสุข
 เหมือนมีร่มเงาที่เย็นสบายอยู่ในบ้านของตัวเอง

๓๐๕ [๑๒.๐๙]

(๒๘/๕๐)

คเวญเจ ตรमानานัน ชิมุห์ คจุนฺตติ ปุงฺคโว
 ฯปะฯ
 สพุพฺ รฎฺจํ ทุกฺขํ เสติ ราชา เจ โหติ อมฺมิโก

เมื่อฝูงโควายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนาฝูงไปคด
 โคทั้งหมดก็วายคดไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 จะป่วยกล่าวไปโยถึงประชาชนที่เหลือ
 ถ้าราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์

คเวญเจ ตรमानานัน อุกฺโข คจุนฺตติ ปุงฺคโว
 ฯปะฯ
 สพุพฺ รฎฺจํ สุขุ เสติ ราชา เจ โหติ อมฺมิโก

เมื่อฝูงโควายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคนาฝูงไปตรง
 โคทั้งหมด ย่อมวายตรงไปตาม ฉันทใด ในหมู่มนุษย์ ก็ฉันทนั้น
 ผู้ใดได้รับแต่งตั้งเป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม
 ประชาชนที่เหลือก็เป็นอันไม่ต้องกล่าวถึง
 ถ้าราชาตั้งอยู่ในธรรม รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข

๓๐๖ [๑๒.๑๐]

(๒๗/๖๓๔, ๖๓๖), (๒๘/๕๐)

อริโย อนริยํ กุพฺพํ โย ทณฺฑเทณ นิสฺเสหฺติ
 สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺฑิตา วิหุ

เมื่ออนารยชนก่อกรรมชั่ว อารยชนใช้อำนาจห้าม
 การกระทำนั้นเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นเวรไม่
 บัณฑิตทั้งหลายเข้าใจกันอย่างนี้

๓๐๗ [๑๒.๑๑]

(๒๗/๓๕๗)

นิสฺสมม ทณฺฑํ ปณฺเอยฺย อิสฺสุโร

คนที่เป็นอย่างใหญ่ จะต้องใคร่ครวญให้ดีก่อน จึงลงโทษ

๓๐๘ [๑๒.๑๒]

(๒๗/๒๑๗๕)

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิปาล

ท่านผู้ครองแผ่นดิน! การที่ทำโดยผลิผลลาม จะแผดเผาตัวได้

๓๐๙ [๑๒.๑๓]

(๒๗/๒๑๗๕)

โย อิสฺสุโรมฺหิตี กโรติ ปาปํ กตฺวา จ โส นฺตุตฺตปเต ปเรสํ
 น เตน โส ชีวติ ทีฆมาญฺญํ เทวาปี ปาเปน สเมกฺขเร นํ

ผู้ใดทำความชั่วด้วยสำคัญคิดว่า “เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่”
 ครั้นทำแล้วก็ไม่หวั่นเกรงต่อคนทั้งหลายอื่น
 ผู้นั้นจะดำรงชีพอยู่ยืนยาวด้วยความชั่วนั้นก็หาไม่
 แม้เทพทั้งหลายก็มองดูเขาด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม

๓๑๐ [๑๒.๑๔]

(๒๘/๓๑)

มา ตาด อีสฺสโรมหิติ อนตุถาย ปตารยิ

อย่าสำคัญตนว่า เรามีอำนาจยิ่งใหญ่

แล้วทำให้ประชาชนพลอยพินาศ

๓๑๑ [๑๒.๑๕]

(๒๗/๒๔๔๒)

สยํ อายํ วยํ ชญญา สยํ ชญญา กตาทถิ

ผู้ปกครองต้องทราบรายได้รายจ่ายด้วยตนเอง
ต้องทราบกิจการที่ทำแล้วและยังมีได้ทำด้วยตนเอง

๓๑๒ [๑๒.๑๖]

(๒๗/๒๔๔๒)

นินฺคณฺเห นินฺคหารหิ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหิ

ฟังชมคนที่ควรชม ฟังยกย่องคนที่ควรยกย่อง

๓๑๓ [๑๒.๑๗]

(๒๗/๒๔๔๒)

อเปตโลมหํสฺสฺส รณฺโถ กามาณฺสฺสวริน
สพฺเพ โภคา วินฺสฺสนฺติ รณฺโถ ตํ วุจฺจเต อหิ

ผู้ครองแผ่นดินที่เจ้าสำราญ แสหาแต่กามารมณ์
โภครัพย์จะพินาศหมด

นี้แลที่เรียกว่า ทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๑๔ [๑๒.๑๘]

(๒๗/๒๔๔๒)

มหตุตปโตโตปี นินวาทวุตติ

ถึงจะขึ้นสู่สถานะที่ยิ่งใหญ่ ก็ถ่อมตัวใฝ่ฟังบัณฑิต

ตสุมีห โปเส วิบุลา ภวามิ

อุมุมี สมุททสุส ยถาปี วณฺณํ

ท่านผู้เช่นนั้น จะเป็นที่ยืนชมย้าเกรง
เหมือนคนเห็นบรรยากาศแห่งมหาสมุทรแล้ว
ขามเกรงต่อศักยะแห่งคลื่นใหญ่

๓๑๕ [๑๒.๑๙]

(๒๗/๘๘๒)

ปจฺเมเนว วิตถํ

โกธํ หาสํ นินวาระเย

ตโต กิจฺจํจํนิ กาเรยฺย

ตํ วตํ อานุ ชุตฺตिय

เริ่มแรก แก้ไขข้อที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนให้เสร็จ
ระงับความโกรธกริ้วและความบันเทิงไว้ก่อน
จากนั้นจึงสั่งงาน ข้อนี้นักปราชญ์กล่าวว่าเป็นวัตร
(ระเบียบปฏิบัติ) ของผู้ปกครอง

๓๑๖ [๑๒.๒๐]

(๒๗/๒๔๔๐)

มทา ปมาโท ชาเยถ

จากความมัวเมา ก็เกิดความประมาท

๓๑๗ [๑๒.๒๑]

(๒๗/๒๔๑๙)

ปมาทา ชายเต ขโย

จากความประมาท ก็เกิดความเสื่อม

๓๑๘ [๑๒.๒๒]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขยา ปโทสา ชายนุติ

จากความเสื่อม ก็เกิดโทษประดัง

๓๑๙ [๑๒.๒๓]

(๒๗/๒๔๑๙)

มา มโท ภรตุสภ

ผู้มีภาระปกครองรัฐ จงอย่าได้ประมาทเลย

๓๒๐ [๑๒.๒๔]

(๒๗/๒๔๑๙)

ขตติยสุส ปมตตสุส รมุจสุมี รมุจวฑฒน
สพเพ โภคา วินสุสนุติ รมุโเบ ตํ วุจจเต อสมิ

เมื่อผู้ครองแผ่นดินประมาท
โภคทรัพย์ในรัฐทั้งหมดย่อมพินาศ
นี้แลเรียกว่าทุกข์ภัยของผู้ครองแผ่นดิน

๓๒๑ [๑๒.๒๕]

(๒๗/๒๔๔๐)

โย จ อุปปตติ อตุถิ ขิปฺปเมว น พุชฺฌมติ
อมิตฺตวสมฺมุเวติ ปจฺจาว อนฺตฺตฺตฺติ

ผู้ใดไม่รู้เท่าทันเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้โดยฉับพลัน
ผู้นั้นจะหลงเข้าไปในอำนาจของศัตรู และจะเดือดร้อนภายหลัง

๓๒๕ [๑๒.๒๙]

(๒๗/๑๔๓๐)

อฺปฺปเสโนปี เจ มนฺตี มหาเสนํ อมนฺตินิ

ถึงแม้จะมีกำลังพลน้อย แต่มีความคิด
ก็เอาชนะกองทัพใหญ่ที่ไร้ความคิดได้

๓๒๖ [๑๒.๓๐]

(๒๘/๖๕๕)

พาโล อปรินายโก

คนพาล เป็นผู้นำไม่ได้

๓๒๗ [๑๒.๓๑]

(๒๗/๓๑๓)

น สาธุ พลวา พาโล อฺยฺยสุสฺส ปรรินายโก

ผู้บริหารหุ่มคณะ ถึงจะมีกำลังอำนาจ
แต่เป็นคนพาล ย่อมไม่เป็นผลดี

๓๒๘ [๑๒.๓๒]

(๒๗/๑๐๓๑)

ธีโร จ พลวา สาธุ อฺยฺยสุสฺส ปรรินายโก

ผู้บริหารหุ่มชน เป็นปราชญ์ และมีกำลังเข้มแข็ง จึงจะเป็นผลดี

๓๒๙ [๑๒.๓๓]

(๒๗/๑๐๓๒)

๑๓. บุญ-บาป, ธรรม-อธรรม, ความดี-ความชั่ว

บุญญ์ โจเรททิ ทูหริ์

ความดีใจรักไม่ได้

๓๓๐ [๑๓.๐๑]

(๑๕/๑๕๙)

มามมญญเอถ ปาปสุต น มตฺตํ อาคมิสุตติ

อย่าดูหมิ่นความชั่วว่าเล็กน้อย คงจักไม่มีผลมาถึงตัว

อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกฺกมุโกปิ ปฺรติ

เพราะน้ำหยดทีละน้อย หม้อน้ำยังเต็มได้

อาปฺรติ พาโล ปาปสุต โลกํ โลกํปิ อัจฉิ

พาลชนสร้างสมความชั่วทีละน้อย ก็เต็มเพียบไปด้วยความชั่ว

๓๓๑ [๑๓.๐๒]

(๒๕/๑๙)

ปาปญฺเจ ปฺริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺปุณฺ

คนเรานี้ ถ้ามีอันทำชั่วลงไป ก็อย่าพึงทำความชั่วนั้นซ้ำซ้ำอีก

น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทฺกฺโข ปาปสุต อุจฺจโย

อย่าพึงสร้างความพอใจในความชั่วนั้น

การสั่งสมความชั่วเป็นการก่อความทุกข์

๓๓๒ [๑๓.๐๓]

(๒๕/๑๙)

โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดในกาลก่อนเคยผิดพลาด
 ครั้นภายหลังเขากลับตัวได้ไม่ประมาท
 บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกให้แจ่มใส
 เหมือนดั่งดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๓ [๑๓.๐๔]

(๒๕/๒๓)

ยสุส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ
 โสมี โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมมา

บุคคลใดเคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้)
 หันมาทำดีปิดกัน บุคคลนั้นย่อมทำให้โลกแจ่มใส
 เหมือนดั่งดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

๓๓๔ [๑๓.๐๕]

(๒๕/๒๓)

ยถาปี ปุปฺผราสิมฺหา กยิรา มาลาคุเพ พหู
 เอวํ ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ

ช่างดอกไม้ ร้อยพวงมาลัยได้มากมาย
 จากกองดอกไม้กองหนึ่ง ฉันท
 คนเราเกิดมาแล้ว ก็ควร (ใช้ชีวิตชาติหนึ่งนี้)
 สร้างความดีงามให้มาก ฉันทัน

๓๓๕ [๑๓.๐๖]

(๒๕/๑๔)

อาปรกติ ธีโร ปุณฺณสุตฺต โลกั โลกัปี อาจิณฺ

ธีรชนสร้างความคิดที่ละน้อย ก็เต็มเปี่ยมไปด้วยความคิด

๓๓๖ [๑๓.๐๗]

(๒๕/๑๙)

สุโข ปุณฺณสุตฺต อจฺจโย

การสร้างสมความคิด นำสุขมาให้

๓๓๗ [๑๓.๐๘]

(๒๕/๑๙)

สุขุเสตํ ภิกฺขเว อธิวจันฺ ๕เปฯ ยทิทํ ปุณฺณานิ

คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุข

๓๓๘ [๑๓.๐๙]

(๒๕/๒๐๐)

สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ตํ เว อาเวณิยํ ธนํ

ความดีที่ทำได้เองนี้แหละ เป็นทรัพย์ส่วนเฉพาะของตัวเอง

๓๓๙ [๑๓.๑๐]

(๒๗/๑๙๙๘)

ปุณฺณํ สุขํ ชีวิตสงฺขมฺหิ

กระทั่งถึงคราวสิ้นชีพ บุญก็ช่วยให้สุขได้

๓๔๐ [๑๓.๑๑]

(๒๕/๓๓)

น ฆาสเหตุปี กเรยฺย ปาปํ

ไม่ควรทำบาป แม้เพราะเห็นแก่กิน

๓๔๑ [๑๓.๑๒]

(นัย ๒๗/๑๒๗๕)

สกมมუნา หนุญติ ปาปธมโม

คนมีความชั่ว ย่อมเดือดร้อน เพราะกรรมของตน

๓๔๒ [๑๓.๑๓]

(๑๓/๔๕๑)

ปาป ปาเปน สุกริ

ความชั่ว คนชั่วทำงาน

๓๔๓ [๑๓.๑๔]

(๒๕/๑๒๔)

นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต

บาปไม่มีแก่ผู้ไม่ทำ

๓๔๔ [๑๓.๑๕]

(๒๕/๑๙)

น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นไม่ดี

๓๔๕ [๑๓.๑๖]

(๑๕/๒๘๑)

ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตฺตปฺปติ

ทำกรรมใดแล้ว ไม่ร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำนั้นแลดี

๓๔๖ [๑๓.๑๗]

(๑๕/๒๘๑)

สุกรานิ อสาธุ นิ อตฺตโน อหิตานิ จ

การที่ไม่ดี และไม่ประโยชน์แก่ตน ทำงาน

๓๔๗ [๑๓.๑๘]

(๒๕/๒๒)

ยัม เว หิตญจ สาธุญจ ตัม เว ปรมทุกฺกริ

การใดเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย
การนั้นแล ทำได้ยากอย่างยิ่ง

๓๔๘ [๑๓.๑๙]

(๒๕/๒๒)

สุกริ สาธุณา สาธุ

ความดี คนดี ทำง่าย

๓๔๙ [๑๓.๒๐]

(๒๕/๑๒๔)

สาธุ ปาเปณ ทุกฺกริ

ความดี คนชั่ว ทำยาก

๓๕๐ [๑๓.๒๑]

(๒๕/๑๒๔)

กมฺมุนา วตฺตตี โลกิ

สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๓๕๑ [๑๓.๒๒]

(๑๓/๗๐๗)

กมฺมํ สตุเต วิภชตี ยทิทํ หีนบุปฺปณิตตาย

กรรมย่อมจำแนกสัตว์ คือให้ทราบและประณีต

๓๕๒ [๑๓.๒๓]

(๑๔/๕๙๖)

กุศลญาณการี กุศลญาณิ ปาปการี จ ปาปกิ

ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว

๓๕๓ [๑๓.๒๔]

(๑๕/๙๐๓)

ปจฺจนา ตปฺปติ ทุภฺภุญฺ

กรรมไม่ดี ย่อมเผาผลาญในภายหลัง

๓๕๔ [๑๓.๒๕]

(๑๕/๒๔๐)

อกตํ ทุภฺภุญฺ เสยฺโย

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลย ดีกว่า

๓๕๕ [๑๓.๒๖]

(๑๕/๒๔๐)

ปาปานิ อกรณํ สุขิ

การไม่ทำความชั่ว ให้เกิดความสุข

๓๕๖ [๑๓.๒๗]

(๒๕/๓๓)

กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย

ความดี ทำไว้แล ดีกว่า

๓๕๗ [๑๓.๒๘]

(๑๕/๒๔๐)

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา
 สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง ๑
 การบำเพ็ญความดีให้เพียบพร้อม ๑
 การชำระจิตใจให้ผ่องใส ๑
 นี้คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

๓๕๘ [๑๓.๒๙]

(๒๕/๒๔)

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี

ธรรมนั้นแหละ รักษาผู้ประพฤติธรรม

๓๕๙ [๑๓.๓๐]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว นำมาซึ่งความสุข

๓๖๐ [๑๓.๓๑]

(๒๖/๓๓๒)

ธมฺมจารี สุขํ เสติ

ผู้ประพฤติธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๑ [๑๓.๓๒]

(๒๕/๒๓)

ธมฺมปีติ สุขํ เสติ

ผู้เฝ้ามองใจในธรรม ย่อมนอนเป็นสุข

๓๖๒ [๑๓.๓๓]

(๒๕/๑๖)

น ปณฺฑิตา อตฺตสุขสุส เหตุ
ปาปานิ กมฺมานิ สฺมาจรรนฺติ

บัณฑิตไม่ประกอบความชั่ว เพราะเห็นแก่ความสุขส่วนตัว

๓๖๓ [๑๓.๓๔]

(๒๗/๑๔๖๗)

ทุกฺเขน ญฺญูจา ขลิตาปี สนฺดา
ฉนฺทา จ โทสา น ชนฺตติ ธิมฺมํ

บัณฑิตนั้น ถึงถูกทุกข์กระทบ ถึงพลาดพลั้งลง
ก็คงสงบอยู่ได้ และไม่ละทิ้งธรรมเพราะชอบหรือชัง

๓๖๔ [๑๓.๓๕]

(๒๗/๑๔๖๗)

น อิจฺเจยฺย อธฺมเมฺน สมิทฺธิมฺตฺตโน

ไม่พึงปรารถนาความสำเร็จแก่ตนโดยทางไม่ชอบธรรม

๓๖๕ [๑๓.๓๖]

(๒๕/๑๖)

จเช ธนํ อํงควรรสุส เหตุ
อํงคํ จเช ชีวิตํ รกฺขมาโน
อํงคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปี สพฺพํ
จเช นโร ธิมฺมมนุสฺสสรฺนฺโต

พึงสละทรัพย์ เพื่อเห็นแก่อวัยวะ
พึงสละอวัยวะ ในเมื่อจะรักษาชีวิต
พึงสละได้หมด ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิต
ในเมื่อคำนึงถึงธรรม

๓๖๖ [๑๓.๓๗]

(๒๘/๓๘๒)

อลาโก อรมมิโก เสยโย ยญเจ ลาโก อรมมิโก

ไม่ได้แต่ชอบธรรมดีกว่า
ถึงได้แต่ไม่ชอบธรรมจะดีอะไร

๓๖๗ [๑๓.๓๘]

(๒๖/๓๘๒)

มรณั อรมมิโก เสยโย ยญเจ ชีเว อรมมิโก

ตายอย่างชอบธรรมดีกว่า
อยู่อย่างไม่ชอบธรรมจะมีค่าอะไร

๓๖๘ [๑๓.๓๙]

(๒๖/๓๘๒)

ธมฺเม จิตฺ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติไม่ทิ้งผู้ตั้งอยู่ในธรรม

๓๖๙ [๑๓.๔๐]

(๒๒/๔๒)

๑๔. กวีกรรม

ยานี กโรติ ปรีโส ตานี อตุตนิ ปสุสติ

คนทำกรรมใดไว้ ย่อมเห็นกรรมนั้นในตนเอง

๓๗๐ [๑๔.๐๑]

(๒๗/๒๙๔)

จรรนติ พาลา ทุมเมธา อมิตเตเนว อตุตนา

คนพาลทรมปัญญา ย่อมดำเนินชีวิต

โดยมีตนเองนั้นแหละเป็นศัตรู

๓๗๑ [๑๔.๐๒]

(๑๕/๒๘๑)

ธณฺเฑ ฐนํ ราชํ ชาตฺรฺรูปํ

ปริศฺคหํ วาปี ยทตฺถิ กิณฺจิ

ทาสา กมฺมกฺรา เปสฺสา เย จสฺส อณฺุชิวินโน

สพฺพนฺุณาทาย คนฺุตพฺพํ สพฺพํ นิกุชฺชูปคามินํ

ธัญญาหาร ทรัพย์สิน เงินทอง

หรือสมบัติที่ครอบครอง

ไม่ว่าอย่างใดที่มีอยู่

คนรับใช้ คนงาน คนอาศัยทั้งหลายทุกอย่าง

ล้วนพาเอาไปไม่ได้ ต้องทิ้งไว้ทั้งหมด

๓๗๒ [๑๔.๐๓]

(๑๕/๓๙๒)

ยบฺจ กโรติ กาเยน วาจา ย อุต เจตสา
 ตํ หิ ตสฺส สกํ โหติ ตยฺจ อาทาย คจฺจติ

กรรมใด ทำไว้ ด้วยกาย ด้วยวาจา หรือด้วยใจ
 กรรมนั้นแหละเป็นสมบัติของเขา ซึ่งเขาจะพาเอาไป

๓๗๓ [๑๔.๐๔]

(๑๕/๓๙๒)

มา ชาตี ปุจฺจ จรณญฺจ ปุจฺจ

อย่าถามถึงชาติกำเนิด จงถามถึงความประพฤติ

๓๗๔ [๑๔.๐๕]

(๑๕/๖๖๐)

กมฺมํ วิชฺชา จ ธมฺโม จ สึลฺลํ ชีวิตมฺมุตฺตมํ
 เอเตน มจฺจา สฺสุฆฺณนฺติ น โคตฺเตน ธเนน วา

การงาน ๑ วิชา ๑ ธรรม ๑ ศีล ๑ ชีวิตอันอุดม ๑
 คนบริสุทธิ์ด้วยสิ่งทั้ง ๕ นี้
 หาใช้ด้วยตระกูลหรือด้วยทรัพย์ไม่

๓๗๕ [๑๔.๐๖]

(๑๕/๑๔๗)

๑๕. กิเลส

อิจฺจฺหา หิ อนนฺตโคจฺรา

ความอยากได้ ไม่มีที่จบสิ้นเลย

๓๗๖ [๑๕.๐๑]

(๒๗/๓๓๙)

วิคตฺติจฺจนํ นโม กโรมฺเส

ท่านที่ตัดความอยากเสียได้
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้เลยทีเดียว

๓๗๗ [๑๕.๐๒]

(๒๗/๓๓๙)

ลฺลฺลฺโห ฆมฺมํ น ปสฺสฺสฺติ

โลกเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โลกํ สหเต นรํ

เมื่อความโลภเข้าครอบงำคน
เวลานั้นมีแต่ความมืดตื้อ

๓๗๘ [๑๕.๐๓]

(๒๕/๒๖๘)

อิจฺจฺหา นรํ ปริกฺกฺกฺสฺสฺติ

ความอยาก ย่อมชักพาคนไปต่าง ๆ

๓๗๙ [๑๕.๐๔]

(๑๕/๒๑๖)

กาเมหิ โลกมุหิ น หตฺถิ ติตฺติ

ความอึดด้วยกามทั้งหลาย ไม่มีในโลก

๓๘๐ [๑๕.๐๕]

(๑๓/๔๕๑)

ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพฺชฺสมติ

คนโกรธไม่รู้ทันว่า ความโกรธนั้น เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน

๓๘๑ [๑๕.๐๖]

(๒๕/๒๖๘)

กุกฺกุโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ

โกรธเข้าแล้ว มองไม่เห็นธรรม

๓๘๒ [๑๕.๐๗]

(๒๓/๖๑)

ยํ กุกฺกุโธ อูปโรเธติ สุกฺกํ วิย ทุกฺกํ

คนโกรธจะผลาญสิ่งใด สิ่งนั้นทำยาก ก็เหมือนทำง่าย

๓๘๓ [๑๕.๐๘]

(๒๓/๖๑)

หนฺตฺติ กุกฺกุโธ สฺมาตริ

คนโกรธฆ่าได้แม้แต่มารดาของตน

๓๘๔ [๑๕.๐๙]

(๒๓/๖๑)

ปจฺฉา ไส วิคเต โกเช อคฺคิทฺทฺโธมว ตปฺปติ

ภายหลัง เมื่อความโกรธหายแล้ว
เขาย่อมเดือดร้อนเหมือนถูกไฟไหม้

๓๘๕ [๑๕.๑๐]

(๒๓/๖๑)

โกธโน ทุพฺพณฺโณ โหติ

คนมักโกรธย่อมมีผิวพรรณไม่งาม

๓๘๖ [๑๕.๑๑]

(๒๓/๖๑)

โกธํ สมฺตฺวา สุขํ เสติ

ฆ่าความโกรธได้ ย่อมนอนเป็นสุข

๓๘๗ [๑๕.๑๒]

(๑๕/๑๙๙)

ยถาปี รุจิริ ปุปฺผํ วนฺณวนฺตํ อคฺนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อุกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ไม่มีผลแก่ผู้ไม่ปฏิบัติ
เหมือนดอกไม้งามที่มีแต่สี ไม่มีกลิ่น

๓๘๘ [๑๕.๑๓]

(๒๕/๑๔)

ยถาปี รุจิริ ปุปฺผํ วนฺณวนฺตํ สคฺนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา สผลา โหติ สุกุพฺพโต

วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ
เหมือนดั่งดอกไม้งาม ที่มีทั้งสีสวย และกลิ่นอันหอม

๓๘๙ [๑๕.๑๔]

(๒๕/๑๔)

สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมมมงคลมุตตมัม

พูดดี เป็นมงคลอันอุดม

๓๙๐ [๑๕.๑๕]

(๒๕/๖)

กุกุฏ อปปฏิกุชฌนโต สงคาม์ เชติ ทุชชยัม

ผู้ไม่โกรธตอบคนโกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

๓๙๑ [๑๕.๑๖]

(๒๖/๓๕๘)

อุภินนตถัม จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ
 ปรํ สงฺกุปิตํ ฅตฺวา โย สโต อปสมฺมตี

ผู้ได้รู้ว่าคนอื่นโกรธแล้ว มีสติ ระวังได้
 ผู้นั้นชื่อว่าบำเพ็ญประโยชน์แก่คนถึง ๒ คน
 คือ ทั้งแก่ตนเอง และแก่คนอื่นนั้น

๓๙๒ [๑๕.๑๗]

(๒๖/๓๕๘)

๑๖. คุณธรรม

สัจจ์ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

๓๙๓ [๑๖.๐๑]

(๑๕/๗๔๐)

สัจจ์ หเว สารุตรํ รัสสานํ

สัจจะ เป็นรสดียิ่งกว่าประดาส

๓๙๔ [๑๖.๐๒]

(๒๕/๓๑๑)

สทฺธา ทุตฺติยา ปุริสสุสฺส ใหฺติ

ศรัทธา เป็นมิตรคู่ใจของคน

๓๙๕ [๑๖.๐๓]

(๑๕/๑๗๕)

สุชา สทฺธา ปติฏฺฐิตา

ศรัทธาตั้งมั่นแล้ว นำสุขมาให้

๓๙๖ [๑๖.๐๔]

(๒๕/๓๓)

สฺติ โลกสุมิ ชาคโร

สติ ทำให้ตื่นอยู่ในโลก
(ในโลกนี้ มีสติ จึงจะนับว่าตื่น)

๓๙๗ [๑๖.๐๕]

(๑๕/๒๑๘)

สติมโต สทา ภาททำ

คนมีสติ เท่ากับมีสิ่งนำโชคตลอดเวลา

๓๙๘ [๑๖.๐๖]

(๑๕/๘๑๒)

สติมโต สุเว เสยโย

คนมีสติยอมตีขึ้นทุกวัน

๓๙๙ [๑๖.๐๗]

(๑๕/๘๑๒)

อาทิสีลํ ปติฏฐา จ

กดูยานานนุจ มาตุกั

ปมุขั สพุพพมมานั

ตสุมา สีลั วิโสชเย

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้งอาศัย เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย
เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์

๔๐๐ [๑๖.๐๘]

(๒๖/๓๗๘)

สีลั อารณั เสฏฺฐั

ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ

๔๐๑ [๑๖.๐๙]

(๒๖/๓๗๘)

สีลั กวจมพฺพุตั

ศีล เป็นเกราะอย่างอัศจรรย์

๔๐๒ [๑๖.๑๐]

(๒๖/๓๗๘)

น ปรี นานปี อุตตานั

วิหีสติ สมหิโต

ผู้มีจิตใจตั้งมั่น ย่อมไม่เบียดเบียนคนอื่น และแม้แต่ตนเอง

๔๐๓ [๑๖.๑๑]

(๒๗/๖๒๑)

๑๗. วาจา

ยํ หิ กยิรา ตํ หิ วเท ยํ น กยิรา น ตํ วเท
อกโรนุตํ ภาสमानํ ปริชานนุติ ปณฺทิตา

จะทำสิ่งใด ฟังพูดสิ่งนั้น สิ่งใดไม่ทำ ไม่ฟังพูดถึง
บัณฑิตย่อมหมายเอาได้ว่า คนไม่ทำ ดีแต่พูด

๔๐๔ [๑๗.๐๑]

(๒๗/๘๖๐)

ยถาวาที ตถากาโร

พูดอย่างไร ทำอย่างนั้น

๔๐๕ [๑๗.๐๒]

(๒๗/๖๐๕)

หทยสฺส สทิสํ วาจา

วาจาเช่นเดียวกับใจ

๔๐๖ [๑๗.๐๓]

(๒๗/๕๖๐)

ปฺริสฺสฺส หิ ชาตฺสฺส กุธารี ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺหฺตติ อตุตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณฺ

คนเกิดมาเชื่อว่ามิชวานเกิดติดปากมาด้วย
สำหรับให้คนพาลใช้ฟันตัวเอง ในเวลาที่พูดคำชั่ว

๔๐๗ [๑๗.๐๔]

(๒๕/๓๘๗)

โย นินทิตยํ ปัสสตี ตํ วา นินทตี โย ปัสสีโย
 วิจินาตี มุเขน โส กลี กลินา เตน สุขํ น วินทตี

ผู้ใดสรรเสริญคนควรนินทา หรือนินทาคนควรสรรเสริญ
 ผู้นั้นเอาปากเก็บกาลีไว้ จะไม่ได้พบสุขเพราะกาลีนั้น

๔๐๘ [๑๗.๐๕]

(๒๑/๓)

เอกํ ธมฺมํ อตีตํ สุต มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
 วิติณฺณปรโลกํ สุต นตฺถิ ปาปํ อการียํ

คนที่ก้าวล่วงสังฆกรรมอันเป็นหนึ่งเดียวเสียแล้ว
 พุดจามีแต่คำเท็จ ไม่คำหนึ่งถึงปรโลก
 ความชั่วที่เขาจะไม่ทำ เป็นไม่มี

๔๐๙ [๑๗.๐๖]

(๒๕/๒๓)

สํโวกาเรน โสเจยฺย เวทิตพฺพํ

ความสะอาด พึงทราบด้วยถ้อยคำสำนวน

๔๑๐ [๑๗.๐๗]

(นัย ๒๕/๑๓๔)

สณฺหํ คิริ อตุถวตี ปมฺภูเจ

ควรเปล่งวาจาไพเราะ ที่มีประโยชน์

๔๑๑ [๑๗.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๓)

วาจํ ปมฺญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ
ถึงวาทิ ก็ไม่ควรกล่าวให้เกินกาล

๔๑๒ [๑๗.๐๙]

(๒๕/๔๒๓)

นาติเวลํ ปภาเสยฺย น ตฺณฺหิ สพฺพทา สียา
อวิกิณฺณํ มิติ วาจํ ปตฺเต กาเล อฺทึเรย

ไม่ควรพูดจนเกินกาล
ไม่ควรนิ่งเสมอไป
ควรกล่าววาทิที่ไม่พ้นเพื่อ
พอดีๆ ในเมื่อถึงเวลา

๔๑๓ [๑๗.๑๐]

(๒๘/๙๖๖)

อพฺพธา ตตฺถ พชฺฌนฺติ ยตฺถ พาลา ปภาสเว

คนพาล ยังไม่ถูกผูก
แต่พอพูดในเรื่องใด ก็ถูกมัดตัวในเรื่องนั้น

พฺพธาปี ตตฺถ มุจฺจนฺติ ยตฺถ ธีรา ปภาสเว

คนมีปัญญา แม้ถูกผูกมัดอยู่
พอพูดในเรื่องใด ก็หลุดได้ในเรื่องนั้น

๔๑๔ [๑๗.๑๑]

(๒๗/๑๒๐)

๑๘. ชีวิต-ความตาย

วโย รตฺตินทิวภโย

วัยสิ้นไปตามคืนและวัน

๔๑๕ [๑๘.๐๑]

(๑๕/๑๗๓)

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนตฺตสฺส ชีวิตํ

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร่องลงไป
จากประโยชน์ที่จะทำ

๔๑๖ [๑๘.๐๒]

(๒๖/๓๕๙)

รตฺโย อโมฆมา คจฺจนฺติ

คืนวัน ไม่ผ่านไปเปล่า

๔๑๗ [๑๘.๐๓]

(๒๘/๔๓๙)

อจฺเจนฺติ กาลา ตรยฺนฺติ รตฺติโย

วโยคุณา อนุปฺพุพฺพ ชฺชนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอน ๆ ตามลำดับ

๔๑๘ [๑๘.๐๔]

(๑๕/๓๐๐)

รูป ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

รูปกายของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

๔๑๙ [๑๘.๐๕]

(๑๕/๒๑๐)

ทหฺราปี จ เย วุฑฺฒมา เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
อชฺฐมา เจว ทลิตฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินทางไปหาความตายทั้งหมด

๔๒๐ [๑๘.๐๖]

(๑๐/๑๐๘)

น มียฺยมานํ ธนมนฺเวติ กิณฺจ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิตก็ติดตามไปไม่ได้

๔๒๑ [๑๘.๐๗]

(๑๓/๔๕๑)

กาไล สมฺสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย
พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

๔๒๒ [๑๘.๐๘]

(๒๗/๓๔๐)

ดี ตบฺเจ อนฺุโสเจยฺย ยํ ยํ ตสฺส น วิชฺชติ
 อตฺตทานมนฺุโสเจยฺย สทา มจฺจุวสํ ปตฺตํ

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่ได้อยู่แก่ตน
 คือผู้ที่ตายไปแล้วไซ้ ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง
 ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราชตลอดเวลา

๔๒๓ [๑๘.๐๙]

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ติฏฺฐํ นาสีนํ น สยานํ น ปตฺถคฺคํ

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์
 ผู้ยืน นั่ง นอน หรือเดินอยู่ ก็หาไม่

๔๒๔ [๑๘.๑๐]

(๒๗/๖๑๒)

ยาธุปฺปตฺติ นิมิสฺสติ ตตฺตราปี สรตี วิโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

๔๒๕ [๑๘.๑๑]

(๒๗/๖๑๒)

ตตฺถตฺตนิ วตฺตปฺนุเถ วินาภาเว อสฺสเย
 ภูตํ เสสํ ทยิตพฺพํ จวิตํ อนฺุโสจียํ

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกัน
 ก็ต้องมีโดยไม่ต้องสงสัย
 หมูสัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอื้อเอ็นดูกัน
 ไม่ควรจะมีวเศร้าโศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๔๒๖ [๑๘.๑๒]

(๒๗/๖๑๓)

ยถาปี ทารโก จนุทำ	คจฺจนฺตํ อนุโรทติ
เอวํ สมฺปทเมเวตํ	โย เปตฺตมฺนุโสจติ
ทยุหฺมาโน น ชานาติ	ภเวตีนํ ปริเทเวตี
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เศร้าโศกถึงคนตาย
ก็เหมือนเด็กร้องไห้ขอพระจันทร์ที่โคจรไปในอากาศ
คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่าญาติคร่ำครวญถึง
เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก
เขาไปแล้วตามวิถีทางของเขา

๔๒๗ [๑๘.๑๓]

(๒๗/๗๒๐)

ผลานมิว ปกฺกานํ	นิจฺจํ ปตฺนโต ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ	นิจฺจํ มรณโต ภยํ

ผลไม้สุกแล้ว ก็วันแต่จะต้องร่วงหล่นไปตลอดเวลา ฉันทิด
สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้วก็วันแต่จะตายอยู่ตลอดเวลา ฉันทัน

๔๒๘ [๑๘.๑๔]

(๒๗/๑๕๖๘)

สายเมเก น ทิสฺสนฺติ	ปาโต ทิฏฺฐา พฺหุ ชนา
ปาโต เอเก น ทิสฺสนฺติ	สายํ ทิฏฺฐา พฺหุ ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

๔๒๙ [๑๘.๑๕]

(๒๗/๑๕๖๙)

เอโกว มจฺโจ อจฺเจติ เอโกว ชายเต กุเล
 สโยคปรมาเตวว สมฺโภคา สพุพปาณินิ

จะตายก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว
 ความสัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย
 ก็เพียงแค่ได้มาพบปะเกี่ยวข้องกับเท่านั้น

๔๓๐ [๑๘.๑๖]

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนฺติ ปุตุตา ตาณาย น ปีตา นปี พนฺธวา
 อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ภาตีสฺสุ ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชครอบงำ ไม่ว่าบุตรไม่ว่าบิดา
 ไม่ว่าญาติพวกพ้อง ถึงจะมี ก็ช่วยต้านทานไม่ได้
 จะหาที่ปกป้องในหมู่ญาติ เป็นอันไม่มี

๔๓๑ [๑๘.๑๗]

(๒๕/๓๐)

น ทิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยา วณฺณา ปริเทวนา
 น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐนฺติ ภาตโย

การร้องให้ ความเศร้าโศก
 หรือการคร่ำครวญรำไรใดๆ
 ย่อมไม่เกิดประโยชน์แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว
 ผู้ที่ตายแล้วก็คงอยู่อย่างเดิมนั่นเอง

๔๓๒ [๑๘.๑๘]

(๒๕/๘)

น หิ รุณฺณน โสเกน สนฺตี ปฺปโปติ เจตโส
 ภิกฺขุสฺสุปฺปชฺชเต ทุกฺขํ สรีริ จุปฺพญฺญติ

การร้องไห้ หรือเศร้าโศก จะช่วยให้จิตใจสงบสบาย ก็หาไม่
 ทุกข์ยิ่งเกิดเพิ่มพูนทับทวี ทั้งร่างกายก็พลอยทรุดโทรม

๔๓๓ [๑๘.๑๙]

(๒๕/๓๘๐)

กีโส วิวญฺเณ ภวติ หีสฺมตฺตานมตฺตนา
 น เตน เปตา ปาเลญฺติ นีรตฺถา ปริเทวนา

เมื่อโศกเศร้าไป ก็เท่ากับทำร้ายตัวเอง
 ร่างกายจะผ่ายผอม
 ผิพรรณจะชুবซีดหม่นหมอง
 ส่วนผู้ที่ตายไปแล้ว
 ก็เอาความโศกเศร้านั้นไปช่วยอะไรตัวไม่ได้
 ความรำไรรำพัน ย่อมไร้ประโยชน์

๔๓๔ [๑๘.๒๐]

(๒๕/๓๘๐)

โสกมปฺปชฺหํ ชนฺตุ ภิกฺขุโย ทุกฺขํ นิคฺจฺฉติ
 อนฺตุญฺนุนฺโต กาลกตํ โสกสฺส วสฺมนฺวคฺคู

คนที่สลดความเศร้าโศกไม่ได้
 มัวทอดถอนถึงคนที่จากไปแล้ว
 ตกอยู่ในอำนาจของความโศก
 ย่อมประสบความทุกข์หนักยิ่งขึ้น

๔๓๕ [๑๘.๒๑]

(๒๕/๓๘๐)

อญฺเฎปี ปสฺส คมิเน ยถากมฺมุปกเ นเร
มจฺจุโน วสฺมาคฺมุม ฆนฺทฺนฺเตวิธ ปาณินโน

ดูสิ! ถึงคนอื่น ๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตามยถากรรม
ที่นี้สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว
กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

๔๓๖ [๑๘.๒๒]

(๒๕/๓๘๐)

ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทเวตี
เปตี กาลกตฺ ติสฺวา เนโส ลพฺภา มยา อิติ

เพราะฉะนั้น สาธุชน สดับคำสอนของท่านผู้ไกลกิเลสแล้ว
ฟังกำจัดความรำไรรำพันเสีย เห็นคนล่องลับจากไป
ก็ทำใจได้ว่า ผู้ที่ล่องลับไปแล้ว
เราจะขอให้เป็นอยู่อีก ย่อมไม่ได้

๔๓๗ [๑๘.๒๓]

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถาปี สงฺคตฺ ปฏิพฺพุโ น ปุริโส น ปสฺสตี
เอวมฺปิ ปิยาธิกํ ฆนฺ เปตี กาลกตฺ น ปสฺสตี

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

๔๓๘ [๑๘.๒๔]

(๒๕/๔๑๓)

ยสุส รตยา วิวसानะ อายุ อปฺปตฺรํ สียา

วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

๔๓๙ [๑๘.๒๕]

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุณาพฺภทโต โลโก ชราย ปริวาริตโต

สัตว์โลกถูกมฤตยูห้าห้า ถูกรายปัดล่อม

๔๔๐ [๑๘.๒๖]

(๒๘/๔๓๙)

ยถา วาริวโห ฐุโร คจฺฉํ น ปริวตฺตติ

เอวมายู มนุสฺसानํ คจฺฉํ น ปริวตฺตติ

แม่น้ำเต็มฝั่ง ไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันใด

อายุของมนุษย์ทั้งหลาย

ย่อมไม่เวียนกลับมาสู่วัยเด็กอีก ฉะนั้น

๔๔๑ [๑๘.๒๗]

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อิทฺถิ ชีวิตเสเส

กิจจกโร สียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้

ทุกคนควรกระทำหน้าที่ และไม่พึงประมาท

๔๔๒ [๑๘.๒๘]

(๒๕/๓๘๗)

ปาปญฺจ เม นตฺถิ กตฺ กุหิณฺณจิ
ตสฺมา น สงฺเก มรณาคมาเย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำได้ ณ ที่ไหน ๆ เลย
ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

๔๔๓ [๑๘.๒๙]

(๒๘/๑๐๐๐)

ธมฺเม จิตฺโต ปฺรโลคํ น ภาเย

ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว ไม่ต้องกลัวปรโลก

๔๔๔ [๑๘.๓๐]

(๑๕/๒๐๘)

๑๙. พันทุกข์-พบสุข

ลาภ โสภณ โยโส อโยโส จ
นินทา ปัสสา จ สุข จ ทุกข์
เอเต อนิจจา มนุเชสุ ธมมา
มา โสจิ ก็ โสจสิ ไปฏฐปาท

ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ
นินทา สรรเสริญ สุขและทุกข์
สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมดาในหมู่มนุษย์
ไม่มีความเที่ยงแท้แน่นอน
อย่าเศร้าโศกเลย ท่านจะโศกเศร้าไปทำไม

๔๔๕ [๑๙.๐๑]

(๒๗/๖๑๕)

อสาดี สาตรูปเนน ปิยรูปเนน อปุปิยัม
ทุกข์ สุขสุต รูปเนน ปมตตมติวตตติ

ผู้มีมัวเพลินประมาทอยู่กับสิ่งที่ชอบใจ
สิ่งที่รัก และความสุข
จะถูกละทิ้งไม่ชอบใจ สิ่งที่ไม่รัก
และความทุกข์ เข้าครอบงำ

๔๔๖ [๑๙.๐๒]

(๒๗/๑๐๐)

หิริญญ์ เม สุวณฺณํ เม เอสา รตฺตินฺทิวา กถา
 ทุมฺเมธานํ มนุสฺसानํ อริยธมฺมํ อปฺสฺสํ

พวกมนุษย์ผู้อ่อนปัญญา ไม่เห็นอริยธรรม
 สันทนาถกเถียงกันทั้งวันทั้งคืน แต่ในเรื่องว่า
 เงินของเรา ทองของเรา

๔๔๗ [๑๙.๐๓]

(๒๗/๒๘๗)

ยาวเทวสุสฺหุ กิญฺจิ ดาวเทว อชาทิสฺสุ

ตราบไต่ยังมีชิ้นเนื้อคาบไว้นิดหน่อย
 ตราบนั้นก็ยังถูกกลุ่มรุมยื้อแย่ง

๔๔๘ [๑๙.๐๔]

(๒๗/๖๑๙)

น หีสนฺติ อภิฏฺจนํ

ไม่มีอะไรเลย ไม่มีใครเบียดเบียน

๔๔๙ [๑๙.๐๕]

(๒๗/๖๑๙)

นาพฺภทิสฺสทโร ไสโก นानาคตฺสฺชาวโห

ความโศกนำสิ่งล่วงแล้วคืนมาไม่ได้
 ความโศกไม่อาจนำมาซึ่งความสุขในอนาคต

๔๕๐ [๑๙.๐๖]

(๒๗/๗๒๓)

ไสจํ ปณฺทูกิไส โหติ ภตฺตญฺจสุส น รุจฺจติ
อมิตฺตา สุมนา โหตุติ สลฺลวิทุสสุส รุปรโต

มัวเศร้าโศกอยู่ ก็ซบผอมลง
อาหารก็ไม่อยากรับประทาน ศัตรูก็พลอยดีใจ
ในเมื่อเขาถูกลูกศรแห่งความโศกเสียบแทงย่ำแย่อยู่

๔๕๑ [๑๙.๐๗]

(๒๗/๗๒๔)

โย อตฺตโน ทุกฺขมนานุปฺภูโจ ปเวทเย ชนฺตุ อกาลรูปเป
อานนฺทีโน ตสุส ภวนฺติ มิตฺตา หิตฺสีโน ตสุส ทุกฺขี ภวนฺติ

ผู้ใด พอใครถามถึงทุกข์ของตน ก็บอกเขาเรื่อยไป
ทั้งที่มีใช้กาลอันควร ผู้นั้นจะมีแต่มิตรชนิดเจ้าสำราญ
ส่วนผู้หวังดีต่อเขาก็มีแต่ทุกข์

๔๕๒ [๑๙.๐๘]

(๒๗/๑๗๘๒)

กาลญฺจ ฅตฺวาน ตถาวิสฺสุส เมธาวิํ เอกมํ วิทิตฺวา
อกฺเขยฺย ติปฺปานิ ปฺรสุส ธีโร สณฺหํ คิริ อตฺถวตี ปญฺญเ

คนฉลาด พึ่งรู้จักกาลอันควร
กำหนดเอาคนมีความคิดที่ร่วมใจกันได้แล้ว
จึงบอกทุกข์ร้อน
โดยกล่าววาจาสละสลวยได้ถ้อยได้ความ

๔๕๓ [๑๙.๐๙]

(๒๗/๑๓๘๓)

อนาคตบปชปาย อติตสุสานุโสดนา
เอเตน พาลา สุตุนติ นโฬว หริโต ลุโต

ชนทั้งหลายผู้ยังอ่อนปัญญา
เฝ้าแต่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
และหวนละห้อยถึงความหลังอันล่วงแล้ว
จึงชูปชิตหม่นหมองเสมือนต้นอ้อสด
ที่เขาถอนทิ้งขึ้นทิ้งไว้ที่ในกลางแดด

๔๕๔ [๑๙.๑๐]

(๑๕/๒๒)

ชคฺคํ น สงฺกมิ นปี เกมิ โสตุตุ
รตฺติทุทิวา นานุปตฺตุนติ มามํ
หานึ น ปสฺสามิ กุหิณฺจึ โลก
ตฺสฺมา สฺเป สพฺพฏตฺตานุกมฺปี

เราเดินทางไปในแดนสัตว์ร้าย ก็ไม่หวาดหวั่น
ถึงจะนอนหลับในที่เช่นนั้น ก็ไม่กลัวเกรง
คืนวันผ่านไป ไม่มีอะไรให้เราเดือดร้อน
เรามองไม่เห็นว่ามีอะไรที่เราจะเสีย ณ ที่ไหนในโลก
เพราะฉะนั้น เราจึงนอนสบาย
ใจก็คิดแต่จะช่วยเหลือปวงสัตว์

๔๕๕ [๑๙.๑๑]

(๑๕/๔๕๔)

สุขี วัต ตสุส น โหติ กิณฺจ

ผู้ไม่มีอะไรค้างใจกังวล
ย่อมมีแต่ความสุขหนอ

๔๕๖ [๑๙.๑๒]

(๒๕/๕๕)

สกีณฺจนํ ปสุต วิหณฺณมานํ

ดูสิ! คนมีห่วงกังวล วุ่นวายอยู่

๔๕๗ [๑๙.๑๓]

(๒๕/๕๕)

อดีตํ นานุโสจฺนฺติ นปฺชปฺนฺติ นาคตํ
ปัจจุบันเนน ยาเปฺนฺติ เตน วณฺเณ ปสฺสตี

ผู้ถึงธรรม ไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว
ไม่ฝันเพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง
ดำรงอยู่ด้วยสิ่งที่เป็นปัจจุบัน
ฉะนั้น ผิวพรรณจึงผ่องใส

๔๕๘ [๑๙.๑๔]

(๑๕/๒๒)

สุขีโน วัตารหฺนฺโต

ท่านผู้ไกลกิเลส มีความสุขจริงหนอ

๔๕๙ [๑๙.๑๕]

(๑๗/๑๕๓)

ยถาปี อุกเก ชาตํ	ปุณฺฑริกํ ปวทุตฺตมฺติ
โนปฺลิตฺตํ โตเยน	สุจิกฺคณฺธํ มโนรมํ
ตเถว จ โลกํ ชาโต	พุกฺกุโธ โลกํ วิหฺรติ
โนปฺลิตฺตํ โลกเณ	โตเยน ปทุมํ ยถา

ดอกบัว เกิดและเจริญงอกงามในน้ำ แต่ไม่ติดน้ำ
 ทั้งส่งกลิ่นหอม ชื่นชูใจให้รื่นรมย์ ฉันทใจ
 พระพุทธเจ้า ทรงเกิดในโลกและอยู่ในโลก
 แต่ไม่ติดโลก เหมือนบัวไม่ติดน้ำ ฉันทนั้น

ความเป็นมาของหนังสือ

(จากคำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๔)

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้ประมวล
หลักธรรมจำนวนหนึ่งที่เหมาะสำหรับประชาชนทั่วไป และเรียบเรียงคำ
อธิบายสั้นๆ จัดทำเป็นต้นฉบับหนังสือเล่มหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะ
พิมพ์เป็นเล่ม เพื่อมอบให้แก่พุทธศาสนิกชนในสหรัฐฯ ที่ได้มีศรัทธาช่วย
อุปถัมภ์อำนวยความสะดวกต่างๆ ในระหว่างที่ผู้รวบรวมหนังสือนี้ ได้รับ
นิมนต์ไปปฏิบัติศาสนกิจ เป็นวิทยากรวิชาพระพุทธศาสนาที่วิทยาลัย
สวอรัทมอร์ ณ ซานเมืองพิลาเดลเฟีย และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชน
ไทยทั่วไปในสหรัฐฯ เท่าที่พบปะ ตลอดจนอาจจะแจกแก่ชาวพุทธใน
ประเทศไทยต่อไปด้วย

หนังสือนั้นได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกราวกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๙
ระหว่างที่ผู้รวบรวมได้รับนิมนต์ไปเป็นที่ปรึกษา ณ วัดวชิรธรรมปทีป ใน
นครนิวยอร์ก ใช้ชื่อว่า **คู่มือดำเนินชีวิต**

ต่อมา ระหว่างพำนักเป็นที่ปรึกษาอยู่ ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในนคร
นิวยอร์กนั่นเอง ผู้รวบรวมได้พิจารณาเห็นว่า นอกจากหนังสือประมวล
หลักธรรมที่จัดเป็นหมวดๆ พร้อมทั้งคำอธิบายโดยย่อแล้ว ควรจะจัดทำ
หนังสือประมวลคำสอนที่เป็นภาษิตสั้นๆ ไว่ สักเล่มหนึ่ง เป็นคู่กันด้วย เพื่อ
เป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ให้ได้ผลในการปฏิบัติ
มากยิ่งขึ้น จึงได้คัดเลือกคำสอนสั้นๆ อย่างที่เรียกว่าพุทธศาสนสุภาษิต
ขึ้นจำนวนหนึ่ง จัดทำคำแปลให้ง่ายและกะทัดรัดเท่าที่พอทำได้ แล้วมอบ

ให้วัดวชิรธรรมปทีปจัดพิมพ์ เป็นดั่งคำอวยพรแก่พุทธศาสนิกชน ในโอกาส
ขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐*

หนังสือนี้พิมพ์เสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๙ ให้ชื่อหนังสือใน
ขณะนั้นว่า **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก**

เวลาผ่านไป ก็ได้มีผู้ขอพิมพ์หนังสือเล่มข้างต้นนั้นเผยแพร่ใน
ประเทศไทย

สำหรับ **คู่มือดำเนินชีวิต** ได้รับการเปลี่ยนชื่อใหม่ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔
ว่า **ธรรมบุญชีวิต** และมีการพิมพ์ต่อมาจนถึงปัจจุบันอีกประมาณ ๘๐ ครั้ง

ส่วน **พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก** เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น **อมฤต-
พจนานา** และได้รับการตีพิมพ์อีกเพียง ๒ ครั้ง โดยรวมอยู่เป็นส่วนหนึ่งใน
หนังสือเล่มใหญ่ เพิ่งจะแยกพิมพ์เป็นเล่มต่างหากครั้งแรกในประเทศไทย
ในการพิมพ์ครั้งที่ ๔ นี้

ธรรมดาพุทธศาสนิกชนย่อมสมควรรู้จักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
โดยเฉพาะคำสอนที่ถือว่าเป็นพุทธพจน์ หรือได้รับการรับรองจากพระพุทธเจ้า
โดยตรง จากแหล่งต้นเดิมของคำสอนนั้น คือ จากพระไตรปิฎก ถึง
จะไม่รู้กว้างขวางลึกซึ้ง ก็ควรจะรู้หลักทั่วไปพอเป็นพื้นฐานไว้บ้าง

* พุทธศาสนสุภาษิตที่ได้คัดเลือกรวบรวมมาและแปลไว้นั้น ซึ่งยังเป็นต้นฉบับลายมือ มี
มากกว่าที่นำมาพิมพ์ ส่วนที่เป็นเล่มหนังสือนี้คือเฉพาะที่คัดเลือกมาความรู้ทั่วไปก่อน ดังนั้น
ถ้ามีโอกาส อาจจะทำส่วนที่ค้างอยู่ในฉบับลายมือ มาพิจารณาพร้อมเข้าด้วยต่อไป

อนึ่ง พุทธศาสนสุภาษิตในหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้พิมพ์เป็นเล่มหนังสือแล้ว
ระหว่างที่ผู้รวบรวมพำนักอยู่ที่วัดวชิรธรรมปทีป นครนิวยอร์ก ใน พ.ศ. ๒๕๑๙-๒๕๒๐ ได้ตกลง
กับพระสงฆ์ที่วัดวชิรธรรมปทีปนั้น นำออกมาพิมพ์เป็นบัตรหรือแผ่นกระดาษ ภาษิตละแผ่น

เมื่อผู้ศรัทธาท่านใดมาทำบุญวันเกิด ก็ให้เจ้าของวันเกิดจับบัตรภาษิตขึ้นมาแผ่นหนึ่ง
นำมาถวายแก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วประธานสงฆ์ก็อธิบายไขความแห่งพุทธศาสน
สุภาษิตนั้น เป็นพรธรรมแก่เจ้าของวันเกิด พร้อมทั้งญาติโยมที่มาร่วมทำบุญ ให้เป็นกุศล
ส่วนภาวนามัย เพื่อความเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

อย่างไรก็ตาม คัมภีร์ที่เป็นแหล่งต้นเดิม คือ พระไตรปิฎกนั้น มีขนาดใหญ่โตมาก ฉบับที่เป็นอักษรไทยรวมชุดหนึ่งมีถึง ๔๕ เล่ม นับเป็นจำนวนหนังสือถึงประมาณ ๒๒,๐๐๐ หน้า ยากที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปจะอ่านทั่วถึง หรือแม้แต่เลือกอ่านได้ ไม่ต้องพูดถึงการที่จะมีไว้เป็นสมบัติหรือนำติดตัวไปที่ใดๆ ได้

ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้คิดเลือกสรรเก็บรวบรวมคำสอนบางส่วนในพระไตรปิฎกเท่าที่ชาวพุทธหรือผู้สนใจทั่วไปควรรู้ มาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กๆ ดังได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่กันบ้างแล้ว โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ซึ่งได้มีการจัดพิมพ์กันมาแล้วหลายฉบับ

สำหรับผู้รวบรวมจัดทำหนังสือนี้ ได้พิจารณาเห็นว่า ในการจัดพิมพ์หนังสือขนาดเล็ก ประเภทประมวลคำสอนจากพระไตรปิฎก สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น วิธีที่ดีอย่างหนึ่งคือการประมวลคำสอนโดยจัดเป็น ๓ ประเภท หรือ ๓ ส่วน คือ

๑. คำสอนประเภทคำบรรยาย คำอธิบายเรื่องราว หรือโอวาทานุศาสน์ทั่วไป

๒. คำสอนประเภทหลักธรรม ที่แยกย่อยเป็นข้อๆ เป็นหมวดๆ ตามจำนวนเลข

๓. คำสอนประเภทคำกล่าวสั้นๆ ซึ่งโดยมากเป็นคำร้อยกรอง อย่างที่เรียกว่า พุทธศาสนสุภาษิต

ผู้รวบรวมจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้เริ่มงานเลือกสรรรวบรวมคำสอนทั้ง ๓ ประเภทที่กล่าวนี้มาแล้วเป็นเวลานาน

สำหรับประเภทแรก คือ คำสอนประเภทคำบรรยายและโอวาทานุศาสน์ทั่วไป แม้จะได้ประมวลไว้เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ก็เห็นว่ายังไม่เรียบร้อย และยังไม่เป็นตัวแทนคำสอนทั่วไปได้เพียงพอ โดยเฉพาะยังไม่ได้ขีดเกลาคำแปลให้ประณีตและให้เหมาะสำหรับผู้ยังไม่คุ้นกับภาษาทางพระศาสนา จึงยังไม่เคยได้ดำเนินการจัดพิมพ์

ส่วนคำสอนประเภทที่สอง และสาม ได้ปรากฏออกมาเป็นเล่มหนังสือแล้ว คือ *ธรรมนุญชีวิต* และ *อมฤตพจนานี้* ตามลำดับ*

พุทธศาสนิกชนทั่วไปประเภทเริ่มแรกที่สุด แม้จะยังไม่รู้คำสอนครบทั้ง ๓ ประเภท ก็ควรรู้จักหรือจดจำคำสอนสั้นๆ ประเภทพุทธศาสนสุภาษิตไว้บ้าง คำสอนประเภทนี้ แม้จะสั้น แต่ก็กินความหมายกว้างขวาง ลึกซึ้ง ไม่ทำให้รู้สึกว่ายากต้องใช้ความพยายามในการอ่านมาก อีกทั้งจำง่าย กะทัดรัด เหมาะที่จะถือเป็นคติประจำใจ หรือยกขึ้นอ้างในเวลาที่ต้องการ

โดยเฉพาะสำหรับกุลบุตรกุลธิดา การเรียนรู้จดจำพุทธศาสนสุภาษิตเป็นวิธีฝึกอบรมที่ดี ซึ่งให้ผลทั้งในทางจริยธรรม ภาษา และวัฒนธรรม

พุทธศาสนสุภาษิตในพระไตรปิฎกมีมากมาย แต่ในหนังสือเล่มน้อยนี้ได้พยายามเลือกสรรรวบรวมมาให้ครอบคลุมหลักทั่วไปที่ควรสนใจ และแปลให้เข้าใจได้ง่าย จัดไว้เป็นหมวดๆ ให้ศึกษาค้นคว้าได้สะดวก

พึงเข้าใจว่า พุทธศาสนสุภาษิตทั้งหมดในหนังสือนี้ เป็นเพียงคำสอนส่วนเล็กน้อยจากพระไตรปิฎก ผู้ศึกษาพึงใช้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการที่จะวิจยพุทธธรรมให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อไป

* คำสอนประเภทแรกนั้น จนบัดนี้ (๒๖ เม.ย. ๒๕๔๗) ก็ยังไม่มีเวลาทำต่อ จึงยังเป็นงานค้างค้าง ได้คิดกะไว้ว่า ถ้าทำเสร็จ ก็จะรวมกันเป็นหนังสือชุด ๓ เล่ม ที่เป็นแกนของการเรียนรู้พระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน และจะให้มีชื่อคล้องจองสมที่จะเป็นชุดเดียวกัน

คำปรารภ

(ในการพิมพ์ฉบับ บาลี-ไทย-อังกฤษ ครั้งที่ ๑)

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ เมื่อใกล้เสร็จภารกิจเป็นวิทยากรในวิชา พระพุทธศาสนา ที่ Swarthmore College ในสหรัฐอเมริกา อาตมภาพ ระลึกถึงญาติโยมชาวไทยมากท่านที่ได้มีศรัทธาไปอุปถัมภ์ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการเป็นอยู่ที่นั่น จึงได้จัดทำหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* (ในชื่อเดิมว่า *คู่มือดำเนินชีวิต*) เพื่อมอบให้เป็นการอนุโมทนา และจะได้แจกมอบแก่พุทธศาสนิกชนไทยทั่วไปต่อไป

ถัดจากนั้น เมื่อได้รับนิมนต์ให้อยู่พำนัก ณ วัดวชิรธรรมปทีป ในเมืองนิวยอร์ก เพื่อรอเวลาไปประชุมพระสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกาครั้งแรก ที่เมืองเดนเวอร์ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙ (ที่มีมติตั้งสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา) และเป็นที่ปรึกษาของวัดดังกล่าว ก็ได้จัดทำหนังสือประมวลพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นคู่กันกับ *ธรรมนุญชีวิต* นั้น ซึ่งเกิดเป็นหนังสือชื่อว่า *อมฤตพจนานา* (เริ่มแรก วัดวชิรธรรมปทีปพิมพ์แจกในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ในชื่อว่า *พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก*)

ต่อมา เมื่ออาจารย์ Bruce Evans แปล *ธรรมนุญชีวิต* เป็นภาษาอังกฤษ โดยมูลนิธิพุทธธรรมเป็นผู้อุปถัมภ์ เสร็จแล้ว ดร.สมศีล ฌานวังสะ ได้มาร่วมตรวจชำระคำแปลด้วย และหลังจากนั้น เมื่ออาตมภาพนำคำสอนแก่ผู้ลาสิกขาที่วัดญาณเวศกวัน มาเรียบเรียงเป็น “วินัยชาวพุทธ” ซึ่งได้รวมเข้าเป็นส่วนนำหน้าของหนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* ก็ได้ขอให้ดร.สมศีลแปล “วินัยชาวพุทธ” เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* มีพากย์ภาษาอังกฤษครบเต็มตรงกับพากย์ภาษาไทย

บัดนี้ ดร.สมศีลได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จเพิ่มขึ้นอีกเล่มหนึ่ง และจะพิมพ์ *อมฤตพจนนา* ฉบับ ๓ ภาษา (บาลี-ไทย-อังกฤษ) แจกเป็นธรรมทาน โดยปรารภโอกาสที่มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๕๕ แต่งตั้งให้เป็นศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สังกัดสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๓

คงเป็นความบังเอิญอันเป็นความเหมาะสมพอดี ที่ ดร.สมศีล ผู้ได้ทำงานภาษาอังกฤษให้แก่หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* เสร็จสิ้นมาแล้ว ได้แปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จอีก ทำให้หนังสือ ๒ เรื่อง ที่ตั้งใจไว้ให้เป็นคู่กันนี้ มีคู่ครบบริบูรณ์ในพากย์ภาษาอังกฤษด้วย

แท้จริงนั้น ดร.สมศีลได้ยกร่างคำแปล *อมฤตพจนนา* เป็นภาษาอังกฤษเสร็จนานพอสมควรแล้ว แต่จำเป็นต้องสอบถามเจ้าของเรื่องเดิมคือผู้เรียบเรียง เพื่อแก้ไขข้อสงสัยบางประการ และเอาत्मภาพเองได้เป็นเหตุของความล่าช้า เนื่องจากปัญหาการอาพาธ ยิ่งกว่านั้น เมื่อ ดร.สมศีล พบเนื้อหาของ *อมฤตพจนนา* ส่วนที่ยังไม่ได้พิมพ์ ซึ่งค้างอยู่ในฉบับลายมือ ก็คิดจะแปลส่วนที่ยังเป็นลายมือ นั้นเป็นภาษาอังกฤษ และนำมารวมเข้าด้วยเพื่อให้เป็นฉบับที่ครบบริบูรณ์ แต่อาत्मภาพเองอีกนั้นแหละที่เป็นเหตุติดขัดของความตั้งใจนี้ เพราะความซับซ้อนของอาการอาพาธทำให้เหมือนกับได้ยั้งยั้งกุศลฉันทะของ ดร.สมศีล ไปเสีย

ดร.สมศีลเป็นผู้มีศรัทธาในธรรม และเมื่อทำงานด้านภาษาอังกฤษ ก็มีฉันทะจริงจังในการแปลหนังสือธรรมเป็นภาษาอังกฤษ ศรัทธาและฉันทะนี้ได้แสดงออกมาตั้งแต่อาสาช่วยพิมพ์ตีต้นฉบับภาษาอังกฤษครั้งยังเป็นนักเรียนมัธยม ครั้นเป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษในมหาวิทยาลัย ทั้งที่มีงานประจำเต็มมือบ้างล้นมือบ้างอยู่แล้ว ก็ยังสละเวลาและเรี่ยวแรงมาแปลหนังสือธรรมที่พอใจเห็นคุณค่าให้เป็นภาษาอังกฤษเสร็จมาตามลำดับ จน

แม้เป็นศาสตราจารย์ และเกษียณอายุราชการแล้ว ก็มั่นคงในธรรมฉันทะนั้น ยังเข้มแข็งในการทำงานแปลไม่ลดถอย งานแปลทั้งนี้ รวมทั้งหนังสือ *พระไตรปิฎก: สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ (The Pali Canon: What a Buddhist Must Know)* ซึ่งให้ความรู้พื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้ใช้หนังสือ *ธรรมนุญชีวิต* และ *อมฤตพจน* เข้าใจและปฏิบัติพระพุทธศาสนาได้ถูกต้องและเต็มยิ่งขึ้น

อนึ่ง หนังสือ *อมฤตพจน* เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่การพิมพ์ใช้ระบบเรียงแม่แบบตัวอักษร ในเวลาที่ผ่านมาได้มีการพิมพ์ใหม่หลายครั้ง การตีพิมพ์หนังสือ *อมฤตพจน* จึงค่อนข้างล้าหลังการจัดกระจาย และตัวผู้เรียบเรียงเองก็ไม่แน่ใจว่าครั้งไหนได้มีโอกาสพิสูจน์อักษรให้ลงตัวเป็นแบบที่แน่นอน จึงไม่พ้นที่จะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนและข้อที่น่าสงสัย บัดนี้ ในการพิมพ์ฉบับ ๓ ภาษา ดร.สมศีลได้สละเวลาตรวจสอบตัวอักษรและตัวเลขกับอาคารสถานเช่นคัมภีร์ที่มาอย่างทั่วตลอด จึงจะได้ขอให้ใช้ข้อมูลในคอมพิวเตอร์ของ *อมฤตพจน* ฉบับพิมพ์ครั้งนี้ เป็นต้นแบบในการพิมพ์ครั้งใหม่ภายหน้าสืบต่อไป

ขออนุโมทนา ศาสตราจารย์ ดร.สมศีล ฌานวังสะ ราชบัณฑิต ที่มีใจศรัทธา และได้เจริญอิทธิบาทธรรมต่อเนื่องมาตลอดเวลายาวนาน ในงานส่งเสริมเพิ่มกำลังแห่งการศึกษาสั่งสอนสวดส้องธรรม ดำรงอนุรักษ์ ศักดิ์และสิทธิ์แห่งวิชาการ ขอกุศลกิจที่ได้บำเพ็ญ จงเป็นปัจจัยหนุนนำความงอกงามแพร่หลายแห่งสัมมาทัศนะ เพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความแผ่ขยายแห่งธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน ตลอดกาลนาน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖